

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 16 (10921) хемис 16 – апрель, 2020 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Алибег Фатахован - 110 йис

алаз гегенш жезвай вахтар тир. Амма VII асирда чи дагълариз арабар акъатна. Абурулай гуьгъуьниз атай чапхунчийри (са шумуд жуьре туьркери, иранвийри ва мсб.) лезгийрин культурадиз милли бинедал алаз гегенш жедай, виликди фидай мумкинвал хганач. Чапхунчийри и сиясат мусурманвилини пайдахдик кваз кьиле тухванай.

Гелбетда, ихътин шартлара лезги культура, милли литература арадал атун мумкин кар тушир. Амма XIX асирда и шартлар дегиш хъана: Къавкъаз Урусатдин пачагъди Персиядин шагъдивай къакъудна. Са къадар йисара цийиз атай чапхунчийри чкадин халкъар, абурун дуланажагъни кваз михъиз чпиз муьтгъуьгариз алахъна, абурухъ галаз еке дявээр тухвана, амма и кар алакь тавурла, абуру чкадин дагълух халкъариз чпин дуланажагъ чпиз къандайвал кьиле тухудай ихтияр гана.

нафт'адин мяденра фялевал авуна ва политграмотадин курсар акъалт'арна. Ам печатникрин Союздин ва ВЛКСМ-дин членвилеиз гъахъна, рабфака келна, амма а чкада келун куьтягъ тавуна, хуьруьз хтана. Гуьгъуьнлай 17 йис хъанвай Алибегакай Цмурдал, Курхуьрел ва Агъа Ст'алдал комсомолдин активист хъана. ВКП(б)-дин Куьре округдин комитетди жегъил гада партиядинни комсомолдин къуллугъчийр гъазурун патал Буйнаксда ахъайнавай курсариз ракурна ва 1928-йисан майдин вацралай августдал къван Алибега а курсара келна. И ч'авуз ам ана тарсар гузвай филологиядин алим Гь.Гъажибегахъ галаз таниш хъана.

Алибега курсар куьтягъай 1928-йисан гад кьет'ен вахт тир. А йисан июлдилай латин гьарфаралди, лезги ч'алалди “Цийи дуйнья” газет акъатиз башламишна. Сифтедай А. Фатахов газетдин селькор тирт'а,

Етим Эминан

ирссагъиб...

Мансур КУЬРЕВИ

Пара мурдар девирда яшамеш жезва чун. Ихътин девирар виликдайни хъайиди я. Аквадай гъаларай, Омар Хайяман девирни чи девирдиз ухарди тир. А зурба шаирди вичикайни вичин девирдикай ик'и лагъанай:

Зун, аквар гъал, ч'уру кьилих квай
инсан я:

Писбур вири, душманар хъиз,
зас так'ан я.

Зи девир зас акъван мурдар
вахт хъиз ава, -
И девирдай зас, ам туна, катиз къан я.

Хайяман и гафар зи рик'ел, вучиз ят'ани, **Алибег ФАТАХОВ** хайидалай къулхъ 110 йис тамам хъанвай и йикъара хтана. Чи культурадин рекъе вичин чан гайи, адан уьмуьрда виридалай важиблу ксарикай сад тир шаирдин, прозаикдин юбилей 8-апрелдиз хъайиди культурадихъ галаз алакьа авай ва адав гъич гекъигни тежедай ксариз эхиримжи вахтара “халкъдин шаир” ва маса машгъур т'варар гузвай идарайрикай садан рик'елни атанач. Зас чиз, и кар чи девирдин мурдарвилини лишанрикай я...

Девирар гъикъван ч'урубур хъайит'ани, чи культурадин дараматдин дестекар тир ксар рик'елай алудна къандач, чна абуруз лайихлу къимет гун лазим я.

Алибег Фатаховаз къимет гун, адан зурбавал къат'унун патал са адан девирдиз фикир гун бес жедач, а кар патал чи культурадин тарих вири санлай фикирдиз хун герек къведа.

Малум тирвал, чаз ашкара тир лезги культурадин тарих Къавкъаздин Албаниядин девирдилай башламиш жезва. Албания мукъвал-мукъвал Персиядин чапхундик акатзавайт'ани, а вахтар чи атабубайрин культура хуси, милли бинедал

Ихътин шартлар арадал атайла, лезгийрин бахтуни гъана - Куьреда еке бажарагъ авай ялцугъви, гележегда халкъдин арада “Етим Эмин” т'вар алаз машгъур хъайи Мегъамед-Эмин аваз хъана. Ада, лезгийрин милли адетар ва милли культура бинедал аваз, лезги ч'алал литература арадал гъана. Ада кхъей яратмишунрай лезгийри виликдай ашуькьрин манийрай гагъагъ акваз хъайи чпин милли къамат акуна, гъавилай лезгийри ам чпин виридалайни рик'и алай шаир яз къабулна.

Етим Эмина лезги гаф искусстводин кьилди са алатдиз элкъуьрна. И карди лезги поэзия ашуькьрин яратмишунрикай хкудна, кхъенвай литературадин бине кутуна. Гъа ик'и Е. Эминакай лезги литературдин буба хъана.

Амма литература - им тек са поэзия туш. Къачел акъалтнавай литературадихъ эсерар туьк'уьрнавай тегъеррин (драма, лирика, эпос) ва къайдайрин (проза, поэзия) жигъетдай жуьреба-жуьре хилер жеда. Гъайиф хъи, Етим Эмин лезги литература къачел къарагъариз агакънач - ам залан азардик фад кечмиш хъана.

И кар Алибег Фатахован хиве гъатна: ада Эминан кар давамарна, лезги литературадиз эсерар туьк'уьрунун тегъеррин ва къайдайрин жуьреба-жуьревал гъана. Ида А. Фатаховакай Етим Эминан кар давамарзавай ирссагъиб авуна. Эгер Етим Эмина лезги литературадин бине кутуна т'а, Алибег Фатахова а литература къачел къарагъарна. Мягътел жедай кар ам я хъи, и зурба кар ийиз алакьай касдин рекъидайла 25 йис тир...

Алибег Фатахов виликан Куьре округдин (гилан Ст'ал Сулейманан райондин) Цмур т'вар алай хуьре 1910-йисуз фяледин хизанда дидедиз хъана. Дуланажагъдин дарвила 11-12 йиса амаз ам эвелдай хуьре, ахпа шегъерда къвалахуниз мажбуьрна. Къуд йисуз ам Бакуда амукъна. Ана Алибегакай ФЗУ-дин ученик хъана, ада

1928-йисан сентябрдилай ам жавабдар секретарвиле тайинарна. Редактор Гь.Гъажибегахъ, редакцияда къвалахзавай З.Эфендиевахъ, Гь.Аликберовахъ, А.Вагъабовахъ ва масабурохъ галаз санал вичин вири къуват, чирвилер, бажарагъ А.Фатахова газетдин таъсир гужлу авуниз, девирдин ч'ехи идеяр халкъдив агакъаруниз серфна.

Гъа девирда ада лезги литература къачел къарагъарун патални вичин еке къуватар эцигна. Виликдай, А.Фатахован юбилеяр хъайила, а жегъил касдихъ литературдин жигъетдай зурба бажарагъ авай, лугъун адет тир. Амма къе, зас чиз, лезги литература гегенш хъун, вилик тухун патал адан яратмишунрин кьет'ен метлебдикай рахун герек я.

Лезги поэзиядиз А.Фатахова гъайи виридалай зурба цийивилини метлеб ачухун патал 1967-йисуз литературовед Ф.И.Вагъабовади ихътин гафар кхъенай:

“Малум тирвал, Фатаховал къведалди лирикадин поэзиядин сергъятрай экъечиз къанз/масабуру/авур алахъунар са акъван ч'алахъ жедай тегъердин гъалибвилелди куьтягъ хъаначир. Лезги литература сюжет авай текст туьк'уьрунун искусстводин дережадихъ агакъначир”.

“Зарбачи Гъасан” т'вар ганвай еке эсер кхъена, А.Фатахова лезги литературадиз

► 4

Нумрадай к'ела:

БАТАНПЕРЕСВАЛ

Къегъал хъин къвач

гъамиша уьзенгда жеда

1979-йисуз М.Шагъуьсейнов Дагъустандиз корона-вирусдин т'егъуьндихъ галаз женг тухунин карда куьмекар гузва. Мукъвара ада Дербент шегъердин кьилин азархана патал медицинадин тадаракар, дарманар ва сагъар хъувунин карда герек къведай хейлин зат'ар маса къачунва.

Сулейман Керимова вич куьмек гуз гъазур тирдакай алатай гъафтеда хабар гана. РД-дин здравоохраненидин министерстводи шегъердин кьилин азарханадин руководстводихъ галаз санал республикада коронавирсудин вилик пад къунин жигъетдай герек къвезвай зат'арин сиягъ туьк'уьрна. Ана ИВЛ (искусственный кьайдада жигеррин къвалах кардик кутазвай) аппаратар, пульсоксиметриар, тепловизорар ва маса тадаракар къалурнавай.

Абур маса къачуниз Сулейман Керимова 1,5 млрд манатдилай виниз пулдин такъатар чара авуна.

Къейд ийин хъи, медицинадин тадаракрин са пай къецепатан уьлквейрай маса къачунвай. Абур вири Дербент шегъердив ахгакъаруниз акъатзавай харжирни мергъяматлувилел машгъул жезвай карчиди вичин хивез къачуна.

► 3

“ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН” - 100 ЙИС

Милли журналистика:

“Социализмдин пайдах”

Дяведин ц'аярай хтай Насруллагъ Эфендиева (Н.Нури) Агъед Агъаева, Искендер Къазиева, Серкер Мингъажиева, Имамудин Апаева, Рагъим Рагъимова, Тагъирбег Алисултанова, масабур ч'и журналистика, литература, илим, культура вилик финик чпин пай кутуна.

► 5

УЬМУЬР

Хуьрел абур гъизвай хизан

Алай вахтунда лезги хуьрера гамар хразвай дигешегълияр тек-туьк гъалт'а. Аслановрин хизандихъ и сенятдални чан хкидай - Кьелпирин гамарин фабрика кардик кухтадай ниятар ава.

► 6

ЭКОНОМИКА

Баркаллу т'вар хуьзва

Инсандин уьмуьр тунвай крара, невейра давам жезва лугъудайвал, Мегъамед-Эмина Хадижатахъ галаз къуд руш (Фатима, Разия, Роза, Жанет) халис ватанпересар яз тербияламишна, виниз тир оброзование къачунвай пешекарар жедай мумкинвал гана.

► 7

УЬМУЬР

Четивилериз таб гайиди

- Сифте курсуна авай 25 студентдикай виридалайни юхсуп партал алайди зун тир, - рик'ел хкизва агъсакъалди. Баркала Советрин гъукуматдиз, ада зас бубавал авуна. К'елдай йисара за стипендия къачуна, общежитида кьил акъудна. 1956-йисуз институт куьтягъна.

► 9

ХАБАРАР

Къуй жегъилрин мурад кьилиз акъатрай!

Санлай къачурла, туьк'уьриз къанзавай футболдин майдандин къимет тахминан 2 миллиондиз агакъзава. Чи хуьруьхъ ахътин такъатар авач. Республикада кьилиз акъудзавай госпрограмадикай хабар хъайила, чун адакай менфят къачудай фикирдал атана. Чун умудлу я, жемиятдин кумекдалди ва чалишмишвилералди чалай вилик эцигнавай макъсад ва аял вахтарилай рик'ел авай мурад кьилиз акъудиз алакьада.

► 15

Серенжемар веревирдна

13-апрелдиз Дагъустандин Гьукуматда премьер-министр Артем Здунован регьбервилек кваз республикада коронавиррусдихъ галаз алакьалу гьалар веревирд авуниз талукьарнавай заседание кьиле фена.

РД-дин Роспотребнадзордин кьил Николай Павлова хабар гайивал, регионда коронавиррусдин тегъундин жигьетдай ахтармишунар кьиле тухузвай лабораторийрин къадар артухаруниз кьетген фикир гузва. Алай вахтунда и кардал республикадин инфекцийрин уьзуррин, Дагъустандин ва Махачкъаладин диагност эцигдай, гигиенадин ва эпидемиологиядин центрайра, тегъунриз акси серенжемар къабулдай станцияда кардик квай лабораторияр машгъл я.

РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажимбрагьимова хабар гайивал, коронавиррус акатнавай дуьшуьшар республикадин 7 шегьрдани 11 районда винел акъуднава.

"Кьиле тухвай мониторингдин нетижайри кьалурзавайвал, алаатай йисав гекигайтла, алай йисуз стлалжем акатнавайбурун къадар гзаф хьанва. Кьенин юкьуз рес-

публикада ихьтин азар акатнавай 137 дуьшуьш малум я.

Коронавиррус акатнавай ксарикай рахайтла, абурун 20 процент яшлу инсанар я. 60-65 процент 20-далай 60 йисал кьведалди яшара авайбуру тешкилзава. Жеги прилай тафаватлу яз, яшлугуруз тегъундиз дурум гуз четин жезва. И карни абурун сагьламвал, санлай кьачурла, зайифди хьунихъ галаз алакьалу я. Азарлугуруз югьди-йифди духтуррин кьетген гуьзчивилик ква. Абуру сагьар хьувун патал чна вири кьуватар желбнава", - кьейдна Жамалудин Гьажимбрагьимова.

Заседанидин сергьятра аваз гьакни коронавиррусдин тегъундиз акси яз къабулзавай маса серенжемерикайни рахана. Абурукай геьеншиди РД-дин Гьукуматдин сайтдай келиз жеда.

* * *

РД-дин Роспотребнадзордин делиралди, 15-апрелдиз Дагъустанда коронавиррус акатнавайбурун къадар 105-дав алакьнава. Га са вахтунда духтуррилай тегъун акатнавай 9 кас сагьар хьийиз алакьна. Санлай кьачурла, республикада 7427 кас ахтармишнава, 2201 кас лагьайтла, карантиндал ала. Коронавиррусдин тегъундик республикада пуд кас кьенва.

Азизхановрин гьунарар

Алирза АЗИЗХАНОВ

Малум тирвал, Россияди Гьалибвлин 75 йисан сувариз еке гьазурвилер аквазва. Чехи Гьалибвлик миллионралди инсанри чпин пай кутуна. Га гьисабдай яз, Шалбуздагьдин кьунуьв гвай Чеперин хуьруьн агьалийрини.

Санлай кьачуртла, Чеперин хуьрйи 200-лай виниз инсанар дяведиз фена. Абурукай 95 кас дяведа телеф хьана.

Ватан душмандикай хвейибурук Азизхановарни акатзава: Азизханов Желил, Азизханов Лукьман, Азизханов Сефибег, Азизханов Гьажикьули, Азизханов Межмеддин ва Азизханов Мегьамед. Абурукай пуд фронтда телеф хьана, пуда хайи хуьруьз хтун кьисмет хьана.

И макъалада аз **АЗИЗХАНОВ Межмеддин Гьажикьулиевичай** (шикилда) куьруьдаказ суьгьбетиз кланзава.

Ам 1920-йисуз Чеперин хуьре лежбердин хизанда дидедиз хьана. Гьеччи чьава-

лай зегьмет члугваз вердиш хьана. Вичин буба Гьажикьулидихъ галаз ада харат устларвилек кеспини чирна.

1940-йисан гатфарихъ ам Яру Армиядиз ракурна. Жегил Украинадин Хмельницкий областдин Шепетовка шегьердин кадровый полкуниз акьатна.

Бубади рикел хкидай, 1941-йисан мартдин вацралай сергьятдал ара-ара гьеччи кьалмакьалар жезвай.

"1941-йисан 22-июндин экуьнахъ Львов шегьердин патав гвай аэродромдилай чун яшамиз жезвай тамуз самолетрин ванер кьез башламышна. Лугун лазим я хьи, га и вахтунда фашистрин Германияди Советрин Союздал гьужумнавай.

Дяве башламыш жедалди зун станковый пулеметчик тир. Женгер кьизгьинбуру тир. Телефвилер кьве патайни жезвай. Гзаф вахтара чна немсерин аскерар есирда кьазвай. Виклеь аскер яз акурла, частунин командованиди зун мукьвал-мукьвал разведкадиз ракурдай.

1942-йисан мартдин вацра, Одесса шегьердин патарив дяве фидай вахтунда, зал агьур хирер хьана ва зун хайи хуьруьз ракурна", - суьгьбетдай бубади дяведин йисарикай.

Уьмуьрдин юлдаш Эминова Зуьгьре Мегьамедэминовнадихъ галаз Межмеддин Гьажикьулиевич 54 йисуз яшамиз хьана. Дяведин йисара Зуьгьре дидеди колхозда чуьлдин бригадирвиле кьвалахна. Абуру кьведни гьукуматдин хейлин шабагьриз лайихлу хьана.

Дидейрин, бубайрин, чехи бубайрин кьаматар чи риклера гьамилалугь яз амуькьда.

Уьлкведин нуфуз мадни хкаждайвал

Гьурметлу Владимир Владимирович!

Сифте нубатда Кьехъ мягькем сагьвал, агалкьунар, Чехи Гьалибвлин сувар кьиле тухунин, милли проектар кьилиз акъудунин карда лайихлувилер хьана кланзава. Россия кьечепатан ва кьенепатан душманрикай хуьнай халкьди Кьез баркалла лугьузва. Куьне уьлкведин кьудратлувал чкадал хкана ва вири дуьньяда и гьакьикьат къабулнава.

Федеральный Собранидиз Куь Чар халкьдин агьваллувал хкажун патал тухузвай сиясат давамарун я. Кьуй Аплагьдини Кьез и карда куьмек гурай! Инсанар кесибвилай акъудайла халкьдин руьгьни, военный кьуват хьиз, мягькем жеда.

2020-йисан 9-майдиз чна Чехи сувар - Ватандин Чехи дяведа гьалиб хьунин 75 йисан юбилей кьейдда. Сифте нубатда им Советрин халкьдин, дяведин иштиракчийрин, ветеранрин сувар я. Гьалибвлин Кьилин Гьалибчи галачир ам гьихьтин сувар жеда? Вучиз за и цларар кьхизва? Мукьвара за телевизордай ветеранрин рахунрихъ яб акална. Абурухъ, алай несилризни чир жедайвал, чи тарихдин регьберар тир В.И.Ленин ва И.В.Сталин лайихлу чкадал хкидайвал, игитвлин тарихдин гьакьикьат винел акъудайвал, Гьалибвлин, ватанпересвлин лишан тир Сталинан памятникар эхциг хьийидайвал гьакьиндай умудар ава.

Сталин Советрин халкьдин дамах я. Дуьньядин сиясатдин тарихда ахьтин кьетлен бажарагьдин, алакьунрин кас - Генералиссимус хьанвайди туш. Несилрин риклера ам Кьилин Гьалибчи ва вири аскерин Главнокомандующий яз амуькьда. Аскерар гьужумдиз "Ватан патал, Сталин патал!" лугьуз физвай. Маса госуударствойрин гьи армияра, гьи касдин твар мецел алаз аскерар гьужумдиз фена? Авач ахьтинбуру.

XX асирда госуударстводиз камаллувилелди регьбервал гайи и инсанрин, игитрин тварар тарихда хтунни, Гьалибвал кьазанмишунин карда еке роль кьугьвай шегьеррал Ленинград ва Сталинград тварар эхцигуни общество пайгарвилек кухтуниз, гьахьлувал винел кьуниз, Ватандал рикл алай цлийи несилар тербияламушуниз кьуллугьда.

Эгер и хьсан крар кьилиз акъудайтла, абуру Чехи Гьалибвлин 75 йисан юбилей кьейдзавай сувариз чи вири халкьдиз, дяведин иштиракчийриз, ветеранриз лап хьсан савкъат жедай. Кьезмай несилар патални тарихдин гьахьлу кар жедай. Ида халкьдин руьгь, ватанпересвлин гьисс хкаждай, Россиядин нуфуз мадни виниз акъудай. Вири инсанятдини и гьахьлу кар дуьньяда исягьвал мягькемарунин гьар са месэла пайгардик кутунин, азавилин, аспу туширвлин ерияр хуьнин лишан хьиз къабулдай. Рагьаклидай патан ва чи уьлкведа авай тапан тарихчийрин сиверни агал жедай.

Гьурметдивди, Россиядин ватанперес С.Ш.НАДЕЖДИН.

Малумат!

Гьурметлу юлдашар!

Кьенин юкьуз коронавиррусдин садакай масадак акатдай азар себеб яз арадал атанвай гьаларин вилик пад кьун ва республикада кьетлен гьалар (режим повышенной готовности) кардик кутунихъ галаз алакьалу яз Дагъустан Республикада авай МВД-ди агьалийриз кьвалай экьеч тавуниз (самоизоляция) ва сергьят эцигнавай амай кьайдайрал амал авуниз эвер гузва.

Ик, тайинарнавай кьайдайрал амал тийизвай ксар алай йисан 1-апрелдилай кьуватда гьатнавай статьядай (КоАП 20.6.1 РФ) административный жавабдарвиле члугвада. Кьетлен гьалар кардик квай вахтунда адан

кьайдайрал амал тавурла кьезиз туьмбуьгийида ва я тахьайтла, агьалияр са агьзур манатдилай 30 агьзурдал, кьуллугьрал алай ксар - 10 агьзурдалай 50 агьзурдал, карчивилек машгъл ксар (без образования юридического лица) 30 агьзурдалай 50 агьзурдал ва коллективарни 100 агьзурдалай 300 агьзурдал кьван жерме ийида.

Рикел хуьх: эгер гьар са агьали и кардив жавабдарвал гьиссна эгечлайтла, чавай коронавиррусдин вилик пад кьаз жеда! Арадал атанвай члуру гьалар фикирда кьуналди, сабурулувал хуьзвай ва духтурри кьалурзавай меслятрал амалзавай ксариз чна сагьрай лугьузва.

Духтурриз куьмек яз

Дагъустандин милли сиясатдин ва динрин рекьяй министрстводин кьуллугьчийри чпин вацран мажибдин са пай коронавиррусдин тегъун акатнавайбуру сагьар хьийизвай республикадин инфекцийрин уьзуррин центрадин духтурриз гана. Идакай "Лезги газетдиз" министрстводин кьил Энрик Муслимова хабар гана.

Алай вахтунда ведомствода 60 касди кьвалахзава. Коллективди духтурар патал, санлай кьачурла, 200 агьзур манат пул кьватна.

Гьазурвилер аквазва

С.-А. АБДУРАШИДОВ

Гитлеран чапхунчийри гатлунай дяведин ялав галукь тавур са кьвални амуькьнач. И дяведиз Ватан хуьн патал Рутул райондин Хьуьлуьдрин хуьрйини кьве вишелей виниз кьегьал рухвар фена. Хуьруьз набутар яз, хер-кьац хьана яхьцурни цуд кас хтана. 150 аскер фронтда телеф хьана. Абурун арада офицерар тир Бахтияров Мегьамед, Наврузов Шихай, Мегьамедов Рамазан, Мурадалиев Рамазан, Шахбукаев Мелик, Абасов Мирзабег, Ражабов Якьуб авай.

Гитлеран чапхунчийрин винел Чехи Гьалибвал кьачуна 75 йис тамам жезвай суварин гьурметдай хуьре хкажнавай обелиск цийи хьийизва. Ватан хвейибурун тварар мармардин кьванцел атлузва. Дяведин са иштиракчидин тварни хкат тавун патал хуьруьн администрациядин кьил Агьамирзоев Геннадина гьар са фронтвикдиз талукь делилар кьватнава. Дяведа чан гайи кьегьал рухварин тварар хуьруьн куьнейризни ганва. Хуьруьн мектебда тешкилнавай музейда гьунарлу аскерриз кьилдин пипи чара авуна. Алай вахтунда дяведин иштиракчийрикай хуьре амайди са Акимов Салигь я.

Чехи Гъалибвилини - 75 йис

Чи баркаллу ветеранар

Къегъгал хцин кIвач гъамиша уьзенгда жеда

Надият ВЕЛИЕВА

9-МАЙДИЗ Россиядин агъалийри Ватандин Чехи даяеда къачур Гъалибвилини 75 йисан юбилей къейдда. Фашизмдин тIегъуьн терг авун патал Советрин Союздин гзаф къегъгалри чпин чанар къурбандна. Несилри абурун игитвилер садрани рикIелай алуддач. Чна абуруз рагъмет гъизва. Дяедедин къизгъин цIай-гум акур фронтвикрин жергеяр къвердавай къери жезва. Чи уьлкведа чан аламай ветеранриз чехи суварин вилик пулдин пишкешар, жуьреба-жуьре шабагъар гузва, къилди-къилдин ветеранриз талукъарна, бязи шегъерра гъатта парадарни тешкилзава, абурун руьгь хкажзава.

Къе аз Россиядин Президент В.Путинан къул алаз Гъалибвилини 75 йисан юбилейдин медаль ганвай, Отставкада авай полковник **Мегъемет Шагъгъуьсейнович ШАГЪГЪУЬСЕЙНОВАН** уьмуьрдикай, адан женгинин рекъерикай куьрелди суьгъбетиз кланзава.

Мегъемет 1925-йисуз Ахцегъ райондин Ялцугърин хуьре дидедиз хъана. Адан аял вахтар рагъ алайбур хъанач. Хизанда къе хва чехи жезвай. Абурун буба жегъилзамаз рагъметдиз фена. Веледриз неинки бубадин тавазивилер, гъатта адан чинни акунач. Диде, килел итим аламачир гуьрчег дишегъли, стхайри хутахна. Мегъеметни адан гъевчи стха Байрам чехи дидеде, эмейри хвена, арадиз акъудна.

Сифте классра Мегъемета Ялцугъа клелна, гуьгъуьнлай клелунар Ахцегърин къеледа давамарна. 1943-йисуз жегъил гуьгъуьллудаказ Советрин Армиядин жергеяр фена. Сифте ам Бакудиз, анайни Горьковский областда авай Гороховенский лагердиз акъатна. Вичин хиве авай везифаяр дагъвиди намуслуудаказ къилиз акъудиз хъана. Радиствиледин курсар акъалтIарнавай ада гила вичи фронт патал радистарни гъазурнай.

Дяведилай гуьгъуьни Мегъемет Шагъгъуьсейнович Звенигород шегъердиз зенитный артиллериядин радиолаторщикрин курсариз рекъе туна. 1947-йисуз, къуллугъдин вахт акъалтIайла, хайи хуьруьз хтана. Хизан кутунин мурад авай жегъилдин уьмуьр масакIа элкъевена: адаз дивизиядин политотделдин начальник В.Швальбеди вичин патав эверна ва М.Фрунзедин тIварунихъ галай военно-политический училищедиз фин теклифна. Швальбеди адаз лагъана: "Вакай хъсан военный пешекар хкатда. Са вахтунда рикIел хкана, вуна аз чухсагуьл лугъуда".

"Дугъриданни, зи къуллугъда хъайи вири агалкъунар гъадан тIварунихъ галаз алакъалу я", - лугъуьза къе Мегъемет Шагъгъуьсейновича.

Училище акъалтIарадалай гуьгъуьни Шагъгъуьсейнов Закавказский военный округдиз рекъе туна. Ина ам - комсомолдин, гуьгъуьнлай полкунин партийный комитетдин секретарвиле хъяна. Ада вичин гъилик квай аскерар Урусатдин чехи полководецрин игитвиле чешнедалди тербияламышдай, ватанпересвиле руьгь кутадай. Ракетайрин частара политработник хъайи чи баркаллу ватандашди командованидин ва аскеррин патай чехи гуьрмет, кесер къазанмишна.

1950-йисуз Мегъемет Шагъгъуьсейнович хуьруьз хтана. Гуьрчег акунар алай гададал хуьре ашукъ хъанвай рушарни гзаф авай. Амма Мегъемета дидебубади рикI алаз хуьзвай авай са руш Ася уьмуьрдин юлдашвиле хъяна. Жегъилри мехъерарна. ЦIийи свас хуьре туна, ам Гуржистандин Цители-Царо шегъердиз вичин къуллугъдал фена. Са йисалай свасни гъаниз тухвана. Жегъил хизанди армиядин четин уьмуьрдин вири уькIуь-цуру дадмишна. Амма Мегъемет Шагъгъуьсейновичан рикIе военный академиядиз гъахъунин мурад авай. ИкI, 1958-йисуз ам Москвада В.И.Ленинан тIварунихъ галай военно-политический академиядиз гъахъна.

1962-йисуз командованиди ам Германияда авай чи къушунрин группадиз рекъе туна. Вад йисуз офицер ана военно-политический кIвалахал хъана. Адалай гуьгъуьни Москвадин военный округдиз, Курск шегъердиз хъана. 35 йисуз Советрин Армияда намуслуудаказ къуллугъ авурдалай къуллугъ М.Шагъгъуьсейнов запасдиз экъечна. Ватанди адан гъакъисагъ зегъметдиз лайихлу къиметни гана. Адахъ гъукъматдин къадалай виниз шабагъар ава, гъа жергедай яз - "Знак Почета" орден, "За боевые заслуги" медаль, ГДР-динни СССР-дин арада дуствиле алакъаяр мягъкемарунай ГДР-дин къизилдин знак, В.Путинан патай Чухсагуьлдин чар ва гзаф масабур.

1979-йисуз М.Шагъгъуьсейнов Дагъустандиз хтана. Ада яргъал йисара Республикадин ветеранрин советдин председателдин заместителвиле кIвалахна. Ада зегъмет чугур вири чкайра вичикай анжах хъсан фикирар туна. Ветерандиз къени санал къуллугъ авур юлдашрилай чарар, телеграммаяр хтун дуьшубуьшдин кар туш.

95 йис яшар хъанвай ветеран лайихлу пенсияда ава. Агъайна, хуш къилихрин, хурудал гзаф къадар шабагъри нур гузвай агъсакъалдал хуьруьнвийри гъахълудаказ дамажзава.

Мегъемет Шагъгъуьсейновичани рагъметлу Ася Бабаевнади чпел дамах ийиз жедай къе хва тербияламышна. Бубадин гелай фейи абурни гила военный пенсионерар я. Чехи хва Олега (подполковник) алай вахтунда Белоруссиядин Барановичи шегъерда госбанкдин отделдин начальниквиле кIвалахзава. Ам яратмишунрални машгуьл я. Адан "Офицердин запискар" ктаб чагдай акъатнава.

Гъевчи хва Славани подполковник я, амни Барановичи шегъерда яшамиз жезва. Карчивилел машгуьл я.

Мегъемет Шагъгъуьсейновичан гуьгъуьлар къе 5 хтулдини 7 пулди шадарзава. Хизанда жуьреба-жуьре рекъерай пешекарар - экономистар, журналистар, духтурар ва гзаф масабур ава. Гатуз абур вири санал кIватI хъезва. И чIавуз чехи бубадин шадвилехъ, гъелбетда, къадар амуькдач.

9-Майдин сувар, М.Шагъгъуьсейнов патал ам, гъелбетда, къетIен сувар я. И юкъуз адаз уьлкведин къуд пилпIай тебрикдин телеграммаяр хквезва, зенгер ийизва. Чехи бубадин гуьгъуьлар, яргъал тир Белоруссиядай рухвайри, сусари, невейри зенг авурла, иллаки шад жеда.

Чи уьтквем хциз, баркаллу ветерандиз чнани майдин вири суварар, Чехи Гъалибвилини югъ рикIин сидкидай мубаракзава. Къуй Квехъ, гуьрметлу Мегъемет Шагъгъуьсейнович, сагъламвал, 100 йисан юбилейни къейддай клубвал хъурай!

Дидедин рикI

Тегъи МЕГЪАМЕДОВ

Гитлеран Германияди хабарсуз Ватандал гуьжум авунин чуру хабарди Советрин халкъарин рикIер къарсуьна. ДатIана ракIинин нурарик квай Яркли дерада авай Цицигърин хуьруьн цавални чулав цифер акъалтна.

Дяе башламишай сифте йикъарилай эгечIна, и хуьрйяй фронтдиз жегъилар ва са къадар яшар хъанвай итимар рекъе гъатна. КIвалаяй са кас къванни тефей хизанар сад-къвед тир амайди. И жигъетдай аз къетIендиз Абдуселимоврин хизандал акъвазиз кланзава. Анай вад хцизни Яру Армиядин жергеяриз эвер ганай.

Авай вад хвани рекъе тур дидедин рикIикай, гъа арада ада вуч гъиссзавайтIа, лугъун четин я, амма вилегъ дишегълиди вири четинвилериз дурум гана.

Рекъият 1879-йисуз Цицигърин хуьре Давудов Давудан хизанда дидедиз хъана. Мирес Абдуселимов Абдуселимакай адаз уьмуьрдин юлдаш хъана. Дяедедин йисара Рекъиятан вилерал нагъв кими хъанач.

1942-йисан сентябрдин вацра Абдуселимоврин гъевчи хва Сефихан 3-группадин набут яз хтана.

1941-йисуз Бакудай армиядиз фейи хва Герейхан Владивостоқдиз, анайни Керч шегъер немсерикай азад ийизвай батальондиз акъатна. Гъа и йисуз нубатдин гуьжумда Абдуселимов Герейханан эрчи кIвачел залан хер хъана. Са шумуд сят вич-вичик квачиз амуькна.

Немсер къуллугъ элкъевейла, ба-

тальяндикай чан аламай аскерри мейитар кIватIайла, Абдуселимов Герейханал чан аламайди акуна ва ам ППГ-диз хутахна. Духтурри адан эрчи кIвач метIелай агъуз хъиз атIана. Хирер сагъар хъийиз саки са йис госпиталда хъана.

1944-йисуз 1-группадин набут Абдуселимов Герейхан ватандиз рекъе хтана.

Къе хва дяедедин цIаярай хтанвайтIани, Рекъият дидедин рикI секин тушир. Дяе куьтыгъ хъана. Пуд хва дяедедай элкъевена хтун тавур дидедин вил гъамиша рекъел алай. Ада умудар квадарзавачир. Рекъият дидедеди лугъудай: "Зун йифиз партал аламаз къаткизва, зи аялар хтана ракIарихъ галамуьк тавурай лагъана, тадиз рак ахъайдайвал". Вахтар физвай, амма Рекъият дидедеди умудар квадарзавачир. Гуьгъуьнлай малум хъайивал, адан пуд хвани гел галачиз квахъна. Чехи хва Абдуселимов Гъасан 1942-йисуз, Абдуселимов Исаак 1942-йисан сентябрдин вацра ва Абдуселимов Мисриханни 1942-йисан июндин вацра.

Умудар къилиз акъат тавура, накъварай ацIанвай вилер рекъел аламаз, Абдуселимова Рекъият 1973-йисан 13-январдиз 94 йисан яшда аваз рагъметдиз фена ва ам Агъа СтIал-Къазмайрал Цицигърин сураара фаракъатнава. Къуй вичиз Аллагъди рагъмет гурай. Амин!

Ватандин чехи даяеда иштиракIай, азадвал, аслу туширвал патал чанар къурбанд авур ватанзгъилир рикIел хкун, абурун къегъалвилер несилрилай несилралди агакъарун чи везифа я.

Конкурсдиз

Зегъметдин фронтда иштиракIай вахариз

Сулейман ПАШАЕВ

(Эвел - 15-нумрада)

ИСМИХАНОВА тир Бажини Байра, Фронтдиз тефиникай хъаначир чара. Къе стхадин къе свасни тир жегъил, Зегъметдалди хкажзавай чпин гуьгъуьл.

Мадни хъсандиз рикIел хкин чна Фронтзегъли

КЪЛИЧХАНОВА Суна. Вичин чанда душмандиз ажуьгъ туна, КIвалахдин планар къе кьат ацIурна.

Ялцугъеви дагъларин руш

Залике, Вун тир вилегъ, риваятрик квай бике. Зегъметдин фронтда агалкъунар еке...

Вун хътинбур хъаначиртIа, гъалиб жедачир уьлкве.

Заликад вах **ИБРАГЪИМОВА Гуьлнисе,** Адав гъай Абдурагъманан дарманрин кисе. Гъам кIвалахда, гъам инсанар сагъ хъийиз, Жегът чуьгъазвай, гъалибвал лал мукъув гъиз.

Виликан

КЪАРИБОВА-ГЪАЖАЛИЕВА

Зуьгъре, КIвалахзавай чкади нур гузвай хъиз гъетре, Буба Юлчи хъана немсерихъ галаз женгина, Руш - зегъметдин фронтда зегъметдин гужлу бягъсина.

НУРАЛИЕВА Летифа - орденрин сагъиб, Зегъметда гъанач вичел клусни айиб.

Дишегълийрин тIварар хкажна цавуз, Ракъинал къугъезвай хъиз пайдах, нур гуз.

Гилани келледай акъатзава гум, Фронтдин иштиракчи **НУРАЛИЕВА Ханум.**

Вирибурун тIварар за къунвач гъеле, Са бязибур, шаксуз, авач и хуьре.

Шагъидар язма инал алайбур Дяедедин ялавди са пад кайибур, Жегъилвал такуна, вахтсуз къурайбур,

Дуньядиз Испягъвал экъалурзавайбур!!!

Етим Эминан ирссагъиб...

1 ◀

позмани гъана ва и кардалди лезги поэзияда еке цийивал туна. А поэмадин цийивилин жигъетдай Ф.И.Вагъабовадик иклагъанай: “Зарбачи Гъасан” /поэма/ асул кар алай, гзаф къадар виш йисара лезги поэзиядин вилик акъвазнаваз хъайи сюжетни композиция авай мани туькьурунин проблема гъалун я”.

Гъайиф хъи, камаллу литературоведди 50 йисан вилик лагъай и гафариз чи литературоведенида лайихлу къимет ганвач. Ганвайтла, чаз виридаз къе хъсан чир жедай хъи, 21 йис хъанвай А. Фатахова 1931-йисуз кхъей поэма «Зарбачи Гъасан» лезги литературада сифте яз сюжетни композиция аваз кхъенвай «мани» тирди. И кардалди А. Фатахова Етим Эмина бине эцигай лезги поэзия маса дережадиз хъажна, лирикадин манийрин, лирлийрин жигъиррай гегъенш рекъериз акъудна.

Поэма вични пара бажарагъдалди кхъенвайди тир. Ам Н.Турганова урус члалаз таржума авунай, сифте “Северокавказский большевик” газетда ва ахпа Москвада “Молодая гвардия” журналда урус члалалди акъатнай. А. Фатахов Дагъустандин литераторикай вичин яратмишун урус члалалди Москвада чап авур сад лагъай кас хъана. И кардикай кхъидайла, чна рикел хъун лазим я, а поэма туькьурдайла Алибеган 21 йис тир ва ам Москвада машгъур хъайила, Максим Горькийди чхеи Сулейманаз гъеле “ХХ асирдин Гомер” лагъанвачир, адакай гъеле лезги литературадин классик хъанвачир. И карди, а жегъил итимдин твар Москвада Стлал Сулейманан машгъурвиллин гуьгъуьна аваз ваъ, анжах вичин зурба бажарагъдиз килигна машгъур хъайиди къалурзава...

“Зарбачи Гъасан” поэмадикай Гъ.Гъажигеова иклагъанай: “Вичин шаризни килиг тавуна пара камаллу кас тир и жегъилди газета дигмиш эсер туькьурнава. Са шакни алачиз, ам Дагъустандин классический литературадин сад лагъай жергейра жедай яратмишунрикай я”.

А. Фатахов вичин яратмишунра са поэзиядиз сюжетни композиция гунал, адаз поэмадин жанр гъунал акъвазнач. Ада лезги ва гъакни вири Дагъустандин литературада цийи жанраяр арадал гъана.

Сифтени-сифте чун романдикай рахан. “Къатл-къатл авур зунжурар” твар алай шииралди кхъенвай роман А. Фатахован яратмишунрин куклини-куклуш я. Сифте яз “Къатл-къатл авур зунжурар” роман латин гъарфаралди 1934-йисуз чапдай акъатна. А романдин тамамвили автор гафунин устад тирди, адаз вичин дидед члал, халкъдин адетар, сивин яратмишунар, тарих, тебиат дериндай чизвайди къалурна. А романдикай кхъей З. Бирембекова лагъайвал, адай чаз лезги халкъдин манийрин-авазрин ванер къевезва, жуьреба-жуьре къугъунар-гъужетунар, мел-мехъеррик, деме-ра ийизвай къуьлер, хайи чилин тебиатдин гуьзелвал акъазва. И романдалди А. Фатахова вири Дагъустандин литературадиз романдин жанр гъана.

Лезги литературада прозадин бине эцигайдини А. Фатахов я. Келзавайбуруз чизвай “Риза”, “Газет”, “Бубадин веси”, “Лянет” гъикаяяр гъахтин, чи литературада сифтебур тир прозадин эсерар я. И эсерра кесибрин рухвайрикайни рушарикай ихтилат физва. Абуру еке устадивилелди кхъенвай затлар я. Мисал патал, революциядин вилик квай йисарин лезги халкъдин уьмуьрдин энциклопедия хътин “Риза” гъикая келай лезгидин рикляй садрани ам акъат хъийи-

дач! Чавай лугъуз жеда: гъикл Етим Эмин лезги поэзиядин буба ятла, гъакл Алибег Фатахов лезги прозадин буба я.

А. Фатахов анжах тек са литературадал, вичин эсерар яратмишунал машгъул тушир. 1933-йисуз ам П.Павленкодихъ, В.Луговскойдихъ, Н.Тихоновахъ галаз Дагъустандин хуьрериз фена. 1934-йисуз ам Агъа Стлалдал мугъман хъана ва ада къени кваз “ХХ асирдин Гомеран” яратмишунрал рикл алайбуру роман хъиз келзавай Стлал Сулейманан биография (“Жувакай ихтилат”) кхъена.

Ам хуьрера авай вахтарни бада физвачир: ада халкъдин сивера авай махар, манияр, мисалар, мискалар кватлазай. Абурукай гзафбур “Лезгийрин фольклор” твар алай кваталдиз (1941) акъатнава ва исъядани школайрин хрестоматийрини кутазма. Ада лезги келдайбур А.С. Пушкинан, М.Ю.Лермонтован, И.А.Крылован, Н.А.Некрасован, А.П.Чехован, М.Горькийдин, М.Маяковскийдин, Д.Бедныйдин, Н.Тихонова, А.Бартодин ва масабурун яратмишунрихъ галаз танишарна, урусин литературадиз хас лишанралди милли литература девлетлу авуна. И кардалди ада лезги литература урус культура галай патахъ элкьурна, лезгийри урус литературадиз ва гъанай вири дуьньядин литературадиз рехъ ачухна.

А. Фатахова Гъ.Гъажигеовахъ галаз уртах яз “Эдебиятдин хрестоматия” (1, 2-паяр, 4-5 классар патал), “Эдебиятдин хрестоматия” (3-класс патал) ва текдиз “Тимил савадлубур патал келдай ктаб” туькьурна.

Алибег Фатахова литературада авур крариз къимет гун яз литературовед Ф.И.Вагъабовадик иклагъанай: “Алибег Фатахован яратмишунри Дагъустандин литературада цийи къил ахъайзава. Абуру дагълух литературайра гзаф бегъер гудай цийи художественный туькьурунин къайдаяр ишлемешунин сифте къил къалурзава”.

Фикир це куьне, келзавайбур: А. Фатахован яратмишунрилай са лезги литературада ваъ, вири Дагъустандин литературада цийи къил башламиш хъанвай!

Гъайиф хъи, ихътин бажарагъ авай жегъил итим анжах 25 йис тамам хъана, 1935-йисан 21-апрелдиз дуьньядай фена. Икъван жегъилзамаз кхъей А. Фатаховакай “Дагестанкай правда” газетда садра ихътин гафар кхъенвай: “Алибек Фатахов - талантище (и келима за таржума тавуна гузва - М.К.). Шаир, прозаик, драматург, таржумачи, фольклорист тир ада вичин 25 йисан уьмуьрда Дагъустандин ва лезги литератураяр вилик фин патал къадар авачир къван пара крар авуна: Дагъустандин литературада шииралди кхъенвай сад лагъай “Къатл-къатл авур зунжурар” твар алай роман яратмишна, муьжуд поэма кхъена, лезги прозадин бине хъайи гъикаяяр кхъена, хайи члалаз урус ва маса уьлквейрин авторрин эсерар таржума авуна”.

Бес ихътин бажарагълу, Етим Эминан кар давамарай, лезги прозадин буба хъайи, лезги литература вири санлай квачел къарагъарай, ам гегъенш рекъиз акъудай Алибег Фатахован 110 йис тамам хъун рикелай ракъурай культурадин идараяр авай и девир туькьвейди я гъикл лугъун?

За фикирзава, эгер халкъдин рикелайни къе Алибег Фатахов Эминан ирссагъиб тирди ва адахъ галаз санал чи литературадин виридалайни мягъкем дестекрикай сад тирди алатнайтла, лезги литературадин драмат чкъизва лагъай члал жедай. Амма чун гъеле а йикъал атанвач: халкъдин рикел Алибег Фатахов алама...

Эйваз ГУЪЛАЛИЙРИН,
шаир, муаллим, литературадин
“Марвар” кваталдин регъбер

И мукъвара аз ч халкъдин чхеи шаир Кесиб АБДУЛЛАГЪАН шиирар келун къимет хъана. Эсеррин дад мефтледа иливар тахъанмаз, зи рикел Лезги Няметан “Шаирар фад рекъида” твар алай шиир хтана:

*Шаирар фад рекъида,
Дагъ рекъидач. Ваъ!
Шаирар фад рекъида,
Рагъ рекъидач. Ваъ!
Шаирар фад рекъида,
Ваъ! Рекъидач шаирар.
Чилни, цавни рекъида.
Гъич садрани рекъидач,
Эл паталди абуру кхъей
Даим дири шиирар!..*

Кесиб Абдуллагъ за тимил келнавай шаир я. Вучиз лагъайтла шаирдин анжах 1963-йисуз са ктаб акъатнава. Рагъмет хъурай Забит Ризвановаз, ада шаирдин эсерар кватла, ктаб акъудна. Альманахра, журналрани къвед-пуд шиир ава. “Марвардин” са межлисдиз шаир Вакъиф Муьшкурвиди чаз

“Рагъ рекъидач”

Кесиб Абдуллагъакай цийи малуматар, адан аз садрани такур ктаб гъана. Чна анал шаирдин са къадар шиирар келна. Чи вилера, риклера, нефесда вич девирдин ялав хъайи са шаирдин къаматди чка къуна. Адан эсеррихъ галаз мукъувай таниш жедай мумкинвал хъана.

Кесиб Абдуллагъ Азербайжанда Советрин девирдин лезги литературадин бине эцигайбурукай сад тир. Адан эсерар дуьшубдинбур туш, асул поэзиядин чешнеяр я. Кесиб Абдуллагъан шиирра адан тлал-квал, муьтлуьгвал хиве такъур зурбавал, келзавайди вичел члугвадай къуват ава.

Тек са карди зун пелеш авуна: вучиз аз икъван члалалди Кесиб Абдуллагъ мукъувай чирдай мумкинвал хъанач? Адан лирика келайла, чхеи Эминан, Къудрат Велиханован, Шихнесир Къафланован лирикади хъиз шагъдамардай зуз акъудна:

*Акъвазнава рушар вири жергеда,
Лап иерди къекъевена яхъ, камари.
Гуьзел хъурай шумалдин буй вирдалай,
Зи ярдин юкъ чукъевена яхъ, камари.
 (“Камари” шиирдай).*

*Аваз чина шадвиллин хъвер,
Ирид йисуз хвейи рекъер,
Гъилляй, мукъва жезвай мехъер
Акъатайла, вучда вуна?*

(“Вучда вуна?” шиирдай).

Лирикадин эсерра ярдин тариф, кланивал, ашкъидивди лугъузвай риклин мурадар, гъижран, муьгъуббатдин тлал хъуни шаирдин руьгъдин дуьнья ацллайди, бегъемди тирди къалурзава. Гъавилляй мад ва мад гъилера кел хъийизва за.

*Элкъевена чи Къулан вацл хъиз,
Вуна закай хъелна вучиз?
Дерт кагъаздак хъиз-кхъиз,
Вилин накъвар гъуьлуьз фена.*

(“Фена” шиирдай).

Уьмуьрдикай, тлаларикай кхъенвай шиирри лирикади гайи ифин, хъвер, дад секинарзава, фикрар пара яргъариз тухузва. Гъа инал, ихътин суал арадал къевезва: Вучиз Кесиб Абдуллагъ хъсан чирнавач, вучиз чи алумри адан эсерар тимил кватлава?

Шукур хъурай, Забит Ризванова са ктаб къванни кватла, акъудна, тана чаз. Шаирдин эсерра халкъдин кесибвал, уьмуьрдин чланавилер къалурнавай хъиз, кевъай акъатдай рехъни къалурнава. И рехъ илим, мектеб, цийи несилдиз чирвилер гун, вилик фин я!

*Авайтла чяхъ жуван ктаб, жуван члал,
Агъуз жечир касдин вилик элдин гъал.
Эвел къилляй вири тахсир хъана чал,
Къуна лугъуз масадан векъ цуькквейдай.*

*Ракъун чна лап яргъариз рухваяр,
Абуру хъайтан чиррай чпиз сенятар.*

*Хъана дерин илим чидай сеняткар,
Эсерралди турай халкъдин рикле цлай.
 (“Чир хъанайтла келиз-кхъиз”) шиирдай.*

Шаирдин дерди-гъалдикай кхъенвай шиирар келайла, адан ктаб Советрин аямда акъатнавайди кватлун четин кар туш. Цийи гъукуматдин тариф, советрин сиясатдин ни адан эсеррикайни къевезва.

За садра “Лезги газетдай” профессор Агъед Агъаеван макъала келнай. Ана кхъенвай: “Дагъустанда Стлал Сулейман къван шиирар дегишарнавай маса шаир авач”. Шаирдин ирс сиясатдиз къурбанд авун чхеи гунагъ я. Белки, Забит муаллимдин архивда шаирдин Советрин сиясатдив такъадай эсерарни ава жеди?!

Шаирдиз са къадар сатирадин шиирарни ава. Амма за абур сатира хъиз къабулнач. А эсерра шаирдин хъел, татугайвилерин хура акъвазун шииралди гуз алакнава.

Гъар са девирда шаирриз элдин патай гуьрмет аваз хъайитлани, къисмет туькьуйлди жеда. Абуру такланбуруни пара жеда. Гъавилляй Кесиб Абдуллагъ яна къенвай. Заз гила “етим” гаф хъиз, “кесиб” гафни къайи хъана. Чи чхеи шаирри чеб халкъдин арада етим, кесиб яз къатлана лугъуз. Гъар са кхъизвай инсан маса шаиррихъ галаз авсиятда хъайила вилик фида.

За и мукъвара интернетдай келна, Кесиб Абдуллагъа Хуьруьг Тагъирахъ галаз Манкъулидхуьре къелечивал авуна, сада-садаз шиирар келнава, ам Нуреддин Шерифовахъ галаз чирхчир яз хъанва. Гъакни Манкъулидхуьр шиирдин, мандин лугъ я. Ина вирида къепина амаз шиир, лирли муьгъуда. Ихътин накъвади Кесиб Абдуллагъ хътин шаирар чи халкъдиз гун дуьшубдин кар туш.

Къе Вакъиф Муьшкурвиди, Оруж Оружева Кесиб Абдуллагъан хизан, хтулар, сур, эсерар жагъурна чав агакъарзава. Пудкъад йисан вилик Забит Ризванова шаирдин ктабда ам кулакри яна къиникикай, шаирдин хизандикай гегъеншдиз кхъин тавун, белки, адан члехивал тир. Забит муаллим чранвай, акунвай кас тир. Ада Кесиб Абдуллагъан рушариз, хтулриз са гъи жуьреда ятлани писвал хъуникай вил яна жеди. Гъар гъикл ятлани, Забит муаллимди епинин къил несилрив вугана. Къе хвеши жедай кар я, шаирдин эсерар Вакъиф Муьшкурвиди, Римма Гъажимурадовади, Къериб Гуьсейнова, Бести Нифтиевади азербайжан ва урус члалариз элкьурнава, адан ктаб пуд члалал гъазурзава. Гъалал хъурай квез, чан жуванбур!

Кесиб АБДУЛЛАГЪ

Зулун марф

Кватла къилел цавун цифер члуп-члулав, Хъуьтлуьн къайи марф гала вахъ, зулун марф. Вил экъисиз, чинар члуриз, гъарайиз, Хажалатдин пар гала вахъ, зулун марф!

Авахъиз вун сафунай хъиз элба-эл, Гъуд югъуриз, рикле ава къати хъел, Азиятдик кутаз хуьре вири эл, Риклиз таклан кар гала вахъ, зулун марф!

Абдуллагъан члереяр хаз, къав члуриз, Кесибдин квал рагъул церив ацлуриз, Дуьнья тамам къурунчларай къацлуриз Вучиз агъузур гала вахъ, зулун марф?!

Экуь дуьнья

Са югъ таквар вучда вакай, Барбатл хъанва экуь дуьнья. Марф акъуна ктай цил хъиз Къатл-къатл хъанва экуь дуьнья.

И вав гвайди гъич инсаф туш, Даим къилел алай байкъуш, Намуслиди амачир, буш Са затл хъанва экуь дуьнья.

Бязибуруз я вун иер. Ви мана гъа им ян мегер?! Кесиб халкъдин хъуькуз жигер, Жаллатл хъанва экуь дуьнья.

Абдуллагъан акъудмир рикл Жаза гумир адаз на ик! Девлетлуьриз битмишай ник - Суьрсет хъанва экуь дуьнья.

Милли журналистика: “Социализмдин пайдах”

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел - II, 13-14-15-нумрайра)

Виликан нумрайра чун 1943-йисуз арадал хкай “Лезги газетдин” (а чӀавуз “Социализмдин пайдах”) редакциядин коллективди ва адан мухбирри халкъдив а четин ва гьакьван муракаб девирдин вакъийрикай дуьз информация вахт-вахтунда агаьсарун патал кыле тухвай важиблу кӀвалахдикай, милли журналистика вилик тухун патал чпин вири мумкинвилер ва къуватар кардик кутур журналистринни публицистрин, алимринни муаллимрин, яратмишдай интеллигенциядин сифте жергедин векилрикай (З.Эфендиев, И.Вагъабов, Н.Агъмедов, М.Гъажиев, А.Абилов, Гь.Аликберов, Р.Юсуфов, Р.Гъайдаров ва мсб.) раханва.

Дяведин имтигъанри чи халкъ неинки тупламышна, лигмарна, гьакӀ адан яратмишдай цийи къуватарни хейлин уяхарна. А четин шартӀара чи журналистикадиз лап жегъил ва савадлу векилар тӀимил атанач. Абурун жергеда чпин сифте эсерар гьа йисара кхъей, гележегӀда чи публицистикадинни журналистикадин, эдебиятдинни медениятдин зурба дестекар хъайи Къази Къазиев, М.Гъажиев, Шагь-Эмир Мурадов, Абдул Муталибов, Альдер Билалов, Шихнесир Къафланов, Мегъамед Къуруш, Къасум Фаталиев, Гелхен Мухтар ва масабур авай.

Абуру тарс, чи классикадай хъиз, (Е.Эмин, Кь.Саид, СтӀал Сулейман, А.Фатахов, Н.Шерифов ва мсб.) чпин яшариз килигна, дяведиз тухун тавур, амма зегъметдин фронтда сифте жергеяра хъайи Дагъустандин халкъдин шаир Хуьруьг Тагъиравай, газетдин кыле акъвазай Зияудин Эфендиевавай, Исмаил Вагъабовавай, масабурувай къачуна.

Гьелбетда, чпи дяведин цӀун хура чанар гайи СтӀал Мусаибан, Балакърдаш Султанован, Агъалар Гъажиеван, Мемей Эфендиеван ирсни чи жегъилрив гвай. (Абурун гьакъиндай 1971-йисуз Дагучпедгизда чапнавай “КъатӀ хъайи симер” ктабда суьгъбетнава).

Дяведин цӀаярай хтай Насруллагъ Эфендиева (Н.Нури) Агъед Агъаева, Искендер Къазиева, Серкер Мингъажиева, Имамудин Апаева, Рагъим Рагъимова, Тагъирбег Алисултанова, масабуру чи журналистика, литература, илим, культура вилик финик чпин пай кутуна.

Чаз гьа девирда милли журналистика вилик финиз чпин къуватар серф авур дестейрин векилрикай гегъеншдиз суьгъбет авун кутугнаваз акъвазва. Сифте нубатда, а залум дяведа Ватан хуьн патал чпин чанарилай гьил къачур уьткъем рухваар рикӀел кхун чи эвелимжи визифа я.

Балакърдаш СУЛТАНОВ “XX асирдин Гомер” СтӀал Сулейманан багъда битмиш

хъайи билбилрикай сад я. Адахъ галаз гьа са вахтунда шаирдин хва СтӀал Мусаибани, адан дустар тир Альдер Билаловани, МутӀагъир Разахановани чпин эсерар яратмишзавай. Жуьреба-жуьре йисара иниз, Сулейманаз чпин эсерар кӀелиз, Алибег Фатаховни, Къияс Межидовни, Мемей Эфендиевни атанай. Балакърдаш Султанова дяведилай вилик чапдиз акъудай хейлин эсерар тунва. “Вахаз”, “Стахановчиар гвена”, “Май”, “Яру аскердиз”, “Батрак Агъмедан кьиникъ” (поэма), “Шаир Абдулкасимаз элегия”, “Калсадакьа”, “КӀани руш” ва масабур. И шииррай ва поэмадай Б.Султанов чранвай шаир тирди, Сулеймана кутур рехъ ада устадвилелди давамараиди акъвазва.

Дяведиз ам хайи хуьре муаллимвилин пешедилай фенай. Къанлу дяведи адан гел квадарна. А чӀавуз ада теснифай гьич са чӀални чи гьиле гьатнавач. Бес ада хуьруьз, вичин рикӀ алай кайванидиз ва аялриз (рекъидайла адан 31 йис тир) чарар къванни кхъеначни? Кхъена! Амма чи гьиле затӀ авач. И кардикай шаир С.Саидгъасанова вичин са чарче икӀ кхъизва: “Балакърдаш фронтда авайла, адан юлдаш Нисейхалума хуьруьн почталъонвиле кӀвалахзавай. Фронтдай хквезвай пуд пилепен чарар гъаз ам гагъ садан, гагъ масадан варцел фидай. Амма пара вахтара залан хабарар авай “телерни” гъаз финиз мажбур жезвай. Гьа ихътин тукъуьл телдин хабар Нисейхалума вичини вахчуна: 1943-йисуз душмандихъ галаз хъайи къати ягъуна викигъ лезги шаир, ватанперес, уьмуьрдал рикӀ алай кьегъал хва. Б.Султанов телеф хъана”.

Мемей ЭФЕНДИЕВ... Гьамни дяведа телеф хъана. Ам 1903-йисуз Къурагъ райондин Къепиррин хуьре дидедиз хъана. Винидихъ чна тӀвар кьунвай “КъатӀ хъайи симер” ктабда адакай кхъенва: “1929-йисалай КПСС-дин член яз, ада руководство гудай жавабдар къуллугърал кӀвалахна: рабфақдин заведующий, ВКП(б)-дин Дагобкомдин сектордин заведующий, ДАССР-дин наркомпросдин учебно-методический сектордин заведующий, педрабфақдин директор, ВКП(б)-дин Агъул райкомдин 1-секретарь хъанай... Ватандин Чехи дяведа телеф жедайла Мемей Эфендиеван 41 йисни хъанвачир...”

Дяведиз фидалди вилик адан, чи учебный хрестоматийрани гьатнавай “Комсомоляр”, “Къаркъулуфни тӀиб”, “Пионер” ва маса эсерар малум тир. Гъайиф хьи, шаирдин гзаф затӀар 30-йисарин жазайрин вахтунда тергна. Гзаф маса дафтарарни нин гьиле гьатнаватӀа малум туш. Амма чи гьиле М.Эфендиеван хтул, вични дяведа хъайи муаллим ва духтур гиливи Жамалдин Керимханован кӀвалаяй халудилай хуьре амай хтулдиз - Жамалдинан гъвечи стха Мингъажидиназ

хтанвай чар гьатна. Ана кхъенва: “Мингъажидин, ваз зун авай чкани ва за ийизвай кеспи чир хъана кланзава. Зун авай чка фронт я. Маса фялевал, лежбервал, муаллимвал, канцелярдин кӀвалах ина авайди туш. За, Жамалдина хъиз, хирер хъайибурун хирер сагъар хъийизвайди туш. Зи кеспи хирер алачир немсерал хирер авун ва абур гурбагур авун я. Дяведин къалин кчада зун жеда. Зунни тупчидин вилик-къилик квайбурукай сад я. Гила вун гъавурда гьатна жеди... Исятда йифен сятдин пуд я. Квез ширин ахварар атурай. Зун къаравулар ахтармишиз фида. 20-май, 1943-йис”.

Ихътин чарар чи хуьрериз гьикъван хтанатӀа низ чида? Амма санал кватӀна, чапдай акъудна, несилриз раиж авунвач.

Шаирди дяведилай вилик кхъей
“Гъазур я чун
Авун патал,
Чи душманар

КъатӀ-къатӀ, къатӀар...” гафариз вири уьмуьрда вафалувал къалурна. Ам 1944-йисан 6-апрелдиз Одесса областдин Коментариевский райондин Сочевка хуьруьн патав игитвилелди телеф хъана. Адахъ старший лейтенантдин чин авай.

СтӀал МУСАИБ... Дяведиз фидайла Мусаиб вичин бубадин тӀварунихъ галай пединститут акъалтӀарнавай, вичин шииррин къилдин ктабни акъатнавай шаир, СССР-дин писателрин Союздин член, РСФСР-дин Верховный Советдин депутат тир. Ада ВКП(б)-дин Къасумхуьруьн райкомда пропагандиствиле кӀвалахзавай. Вичел дяведиз тухун тавун патал бронь алайтӀани, адалай, Ватан кӀеве авайла, архайиндиз акъвазиз алакьнач. Адан уьмуьрдин юлдаш Бесхалум халади, 1992-йисуз Агъа СтӀалдал чун гуьруьшмиш хъайила, икӀ рикӀел хканай: “Мусаиб хуьрай дяве башламишай гьа сифте йисуз фенай. Машмашар агакьнавай бере тир. Фронтдиз физва лагъана, адак гьич са жуьрединни къалабулух, инанмишсузвал квачир. Ам, адетдин кардин гуьгъуьниз физвайди хъиз, гьакъван мукъуфдивди гъазур хъана фена... Дяведа чун гъалиб жедайдахъ ам инанмиш тир. Мусаиб телеф жеда лагъана, зун агъадачир. Дяве куьтягъ хъана, йисар алатайдалай къулухъ за а кар аннамшна...”

Мусаиба фронтдай кхъей са чар зи гьиле адан бубадин музейдай гьатнай. Ана кхъенва: “Зун гьелелиг сагъ-саламат я. Душмандихъ гужлу къуват аватӀани, чна, адан хура жуьрэтлувилелди акъвазна, женг чӀугвазва. Чандик са стӀал иви кумай къван гагъди за ва зи юлдашри диде-Ватан хуьн, алчахрин мурдар къастар къилиз акъат тавун патал и женг зайифардач лагъана, къин кьунва...”

Ватандин тӀвар рикӀе аваз,
Чун дяведиз физ гъазур я.
Фикирар сад халкъар галаз,
Совет уьлкве хуьз гъазур я.
Вич пехъи тир а фашист лам,
Чи Ватандиз вегъейла кам,
Дуьньядайни терг ийиз ам,
Чун вири сад хъиз гъазур я!

- кхъенай шаирди гьеле 1941-йисуз. И кьинез ам вичин эхиримжи нефесдалди вафалу хъана. Ада 1942-йисан эхирра Сталинград патал чӀугур женгера игитвилелди чан гана. Адан тӀвар Мамаеван тепедал кхажнавай пантеонда къизилдин гьарфаралди атӀанва.

Агъалар ГЪАЖИЕВ. Писатель ва фольклорист Хуьруьгай тир. Гьеле 1940-йисуз ада чи халкъдин хурун эсерар санал кватӀна, чапдай акъуднавай. Лезги халкъдин игитвиллин эпос “Шарвилидикай” сифте яз хабар гайидини гьам тушни бес!

Дяведин вахтунда ада урус ва лезги чӀаларал цӀудралди лап хъсан очеркар, памфлетар, звер гунар кхъена. “Гитлеран хам за хтӀунда!” эсер иллаки гужлуди, кӀелзавайбуру игитвилерал руьгъламышзавайди я.

Гъайиф хьи, Агъалар Гъажиевзани Гъалибвилин югъ аквадай къисмет хъанач. Рагъметрай чпиз, дяведай тахтай вирибуруз.

Къафкъаз ФЕТЯГЪОВ. 1923-йисуз Миграгъа дидедиз хъайи ада хайи хуьруьн мектебдин 9-класс акъалтӀарайла, Ватандин Чехи дяве башламишна. Ам, мектеб акъалтӀар тавуна, Миграгърин избачдин заведующийвиле кӀвалахал акъвазна. Адан рикӀ халкъдин манирал, макъамрал, къуьлерал алай, халкъдин северай маниар кхьин хъийидай. Вичин шиирар кхьинални ам рикӀивай машгул тир, хуьре халкъдин театрдин бине кутазни алахънай. Сифтегъан тамашайра ада бязи къилин роларни тамамарнай.

1943-йисуз ам гуьгъуьллуздакз дяведиз фена. Гьа йисуз Кавказ патал женгера телеф хъана. Кучукнавай чка малум туш.

Чав адан са шумуд эсер агакьнава, абур 1994-йисуз чапдай акъуднавай “Миграгърин булахар” кватӀалда гьатнава. Ингъе абурукай са чӀал.

Ватан

Вун зи экв я, зи азадевал,
Ви къадир заз чида, Ватан.
Ви дагъ патал, ви багъ патал
Зун женгиниз фида, Ватан.
Ашукъ я зун ви цуькверал,
Ви цаварал, ви чилерал,
Ви гьар кӀал къаз гьилерал,
Хатайрикай хуьда, Ватан.
Ви хурай за шуьрбет хъвана,
На заз акъул, лувар гана.
Вал за, рикӀин мани хъана,
Баркаллувал гьида, Ватан.

Хуьрел абур гъизвай хизан

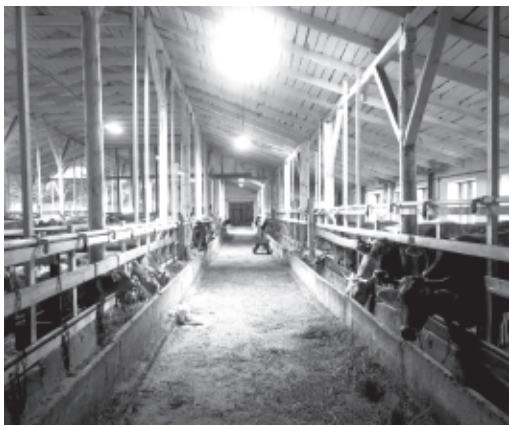

Агьмед МАГЪМУДОВ

“Къелегъар” майишатда

Къиблепатан Дагъустандин дагъларин къужахда экия хъанвай Къепиррин хуьр Къурагъ райондин чехи хуьрерикай сад я. Са вахтара ина майишатдин хиле еке агалкъунар аваз къвалахзавай «Коммунизм» тивар алай колхоз авай. Ина хипехъанвал, малдарвал вилик фенвай, никлерай, багъларай бул бегъерар къватл хъийизвай, чкадин зегъметкеш халкъ къвалахдалди таъмин тир. Амма 1990-йисара уьлкведа къиле феи дегишвилер себегъ яз, колхоздин къвалах акъваз хъана. Майишатдин хусиет, малдевлет тармарна, къилдин ксари маса къачуна, дараматар ичли хъана. Жуьреба-жуьре техилар цаз хъайи берекатлу чилер лагъайтла, садани менфят къачун тийиз баябан хъана.

Са къадар вахтар алатайла хайи чилин, хуьруьн-къвалин къадир авай рухвар майдандиз акъатна. 2014-йисуз Аслановрин хизанди Къепирдал чкадин агъалияр къвалахдалди таъминардай ва район мадни авадан хъуник пай кутадай малдарвилдин комплекс ара-

дал гъидай къарар къабулна. Рикле къаст туна гъиле къур къвалахди бегъерни гана: виликан “Коммунизм” колхоздин бинедал, хуси такъатар харжна, фермервилдин малдарвилдин майишат кардик кутуна.

Лагъана къанда, затли алачир чкадал майишат арадал гъун регъят крарикай тушир. Ферма эцигунилай гъейри, Аслановрин хизандин векилри хейлин йисара менфят къачун тийиз гадарнавай никлерани чан хкана. Чилел къвалахун патал герек жезвай техника ва маса тадаракар къачуна. Алай вахтунда “Къелегъар” тивар ганвай майишатда 100-дав агакъна ири карч алай гъайванар ава. Абуруз гудай векеьер, самар лагъайтла, фермадиз мукъва авай никлерай къватл хъийидайвал я.

Алай вахтунда ина саки 20 касдив агакъна чкадин агъалири зегъмет члугвазва. 2020-йисан эхирдалди къвалахдай алава чкаяр мадни жадавал я.

КФХ-да мукъвал тир девирда ири карч алай гъайванрин къадар (200-дав агакъдалди) артухардайвал я. Идалай гъейри, фермада къушар ви лапагарни хуьз гатунда. Вилик акъвазнавай важиблу месэлайрикай сад некледин суьрсетдин (нек, къафун, къатух ва мсб.) цех эцигна акъалтларун я.

Балкъандарвал вилик тухуда

Аслановрин хизандихъ “Къелегъар” КФХ арадал гъунин куьмедалди Къиблепатан Дагъустанда балкъандарвал ва балкъанрал алаз чамарар авунин спорт вилик тухудай ният ава. Майишатдин регъберар жинсинин балкъанар маса къачунин къайгъуйрик ква. Гележегда фермадин бинедаллаз милли лагерь арадал гъидайвал я. Аниз къезвайбурувай балкъанрал алаз Къурагъ райондин дагъларани яйлахра сиягъат ийиз жада. Хуьруьн-вийрин куьмекни галаз Къепирдал туризм вилик тухунин месэла Аслановрин хизандин векилриз са акъван четин месэла яз акъвазвач.

Сенятдал чан хкида

Къепирар Дагъустанда ва адалай къецепатани гамар хразвай устадар авай еке центр яз машгъур тир. Ина Советрин девирда гамарин фабрика кардик квай. Арадал гъизвай метягъ лагъайтла, уьлкведин вири пиплера маса гузвай. Къепирдал хразвай гамар нехишрин надирвилелди, хурунин пешкарвилелди тафаватлу жезвай. Дагъустандин маса хуьрера хразвай халичайриз хъиз, къепирви устадри хразвай гамаризни еке къимет гузвай. Чка-

ва. Алай вахтунда лезги хуьрера гамар хразвай дишегълияр тек-туьк гьалтда. Аслановрин хизандихъ и сенятдални чан хкидай - Къепиррин гамарин фабрика кардик кухтадай ниятар ава.

Виликан фабрикадин дарамат чкай гьалда ава. “Къелегъар” КФХ-дин регъберриз ам маса вахчуна, цийикла тухклуьр хъувуна, герек къезвай тадаракарди таъминарна, гамар хурун къвалах кардик кухтаз къанзава. И месэладиз къецл гузвай са кар ава: виликан фабрикадин правовой статус тайинариз жезвач. Я ачух чешмейра, я райондин администрацияда объектдин сагъибдикай са делилни авач. Эгер гамарин фабрика арадал хкиз алакъайтла, чкадин агъалияр патал къвалахдай алава чкаярни пайда жада.

Яшайиш ва спорт

Хуьруьн агъалийрин яшайишдин шартлар хъсанарунин мураддалди Аслановрин хизанди хуси такъатрихъ цийи къве трансформатор маса къачунва. Мукъвал тир девирда абур кардик кутада ва агъалияр энергиядалди таъминарунин месэла гъална акъалтларда.

Идалай гъейри, Къурагъ райондин центрадилай винидихъ галай са жерге хуьрера цин месэла гъалун патал КФХ-дин регъберри цин насосар ва абур кардик кутунин карда герек къезвай вири тадаракарни маса къачунва.

Лагъана къанда, Аслановри акъалтзавай несилдиз къетлен фикир гузва. Къилди къачуртла, къве сеферда Къепирдал жаванрин арада азаддиз къуршахар къунай Дагъустандин сиясатдин ва спортдин машгъур деятель Фикрет Мегъамедович Асланован экуь къаматдиз бахшнавай республикадин турнир къиле тухвана. (Къейд ийин хъи, Фикрет Асланован тивар неинки са Дагъустанда, гъакни Юкъван Азиядин уьлквейрани сейли тир. Ам спортдин рекъяй вичи гъазурнавай махсус программа гъаз гъаф шегъерриз мугъман хъанай). Турнирда гъар йисуз Дагъларин уьлкведин 17 райондай 200-дав агакъна спортсменри иштиракзава. И акъажунри Къурагъ районда ва, санлай къачурла, Дагъустанда спорт вилик финик еке пай кутазава. Турнир тешкилуьнин макъсад бажарагълу хуьруьнвидин экуь къамат эбеди риклера хуьнихъ галаз санал акъалтзавай несил спортдал рикл алаз вердишарун ва абур сагъламвиллиз зарар гузвай хесетрикай хуьн я.

дин агъалири къенин юкъузни чпин къвалера XVIII-XIX асирра магъур устадри арадал гъанвай гамар багъа ядигарар хъиз хуьзва.

Гъайиф хъи, гъакъван хийирлу ва чехи тарих авай и сенят къенин юкъуз михъиз гъилияй-вилляй вегъен-

Хайи хуьр авадан, жуьреба-жуьре рекъерай вилик фин патал Аслановрин хизанди гъакъкъатдани чехи крар гъиле къунва. Чаз абурхъ и рекъе агалкъунар хъана къанзава. Хуьрерал абур гъизвай хизанар Лезгистанда пара хуьрай!

Чехи Гъалибвилин - 75 йис Риклера ама

Абдула АБДУЛАЕВ, дидед Чалан муаллим

Фашистрин Германияди чи уьлкведал хабарсуз гъужум авурла, Къасумхуьруьн райондин хуьрерани агъзурралди жегъилар ва чагъинда авай итимар фронтдиз фена. Абурукай гъафбуруз элкъевена хтун къисмет хъанач. Бязибур гел галачиз квахъна, садбуруз гъурбатда суарар къисмет хъана. Амма несилрин риклера абур эбеди яз ама. Агъадихъ тиварар къунвай къегъаларни Ватандин Чехи дяведин женгерин къурбандар я.

ВАТАН ПАТАЛ ЧАН ГАЙИ ИВИГАРВИ КЪЕГЪАЛРИН СИЯГЪДАЙ:

★ **АБДУЛАЕВ Абдул** - Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, гел галачиз квахъна.

★ **АБДУЛАЕВ Рамазан Абдулаевич** - 1907-йисуз хана. Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, Ленинград оборона авунин женгера контузиядин хирерикди 1946-йисуз Ивигрин хуьре кечмиш хъана.

★ **АЛИХАНОВ Осман** - Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1943-йисан августдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **АЛХАСОВ Къурбанисмаил Алхасович** - 1910-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1944-йисан 22-августдиз телеф хъана. Польшадин Краковский уезддин Дембица воеводдин Мокренагошино хуьре стхавилин сура кучукнава.

★ **АЛХАСОВ Адиширин Алхасович** - 1920-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1942-йисан майдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **АМРАХОВ Агъарза** - 1920-йисуз хана, 1939-йисуз Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1941-йисан августдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **АШУРБЕГОВ Загъирбег Куругълиевич** - 1908-йисуз хана, 1941-йисуз Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1942-йисан декабрдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **ГЪАБИБУЛАЕВ Ибайдулагъ** - 1913-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1076-стрелковий дивизиядин 314-стрелковий полкунин аскер, 1944-йисан 29-февралдиз телеф хъана. Эстониядин Кохтляярвеский райондин Вайвара - Кирик хуьре кучукнава.

★ **ГЪЕЗЕРОВ Гъажибала** - 1918-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1942-йисан февралдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **ГЪАМЗАЕВ Абдуселим Гъамзаевич** - 1908-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1944-йисан мартдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **КЪАДИЕВ Гъасанбег Къадиевич** - 1908-йисуз хана, 1942-йисуз Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1944-йисан мартдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **КЪАРИБОВ Агъабег Нежефович** - Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, гел галачиз квахъна.

★ **КЪАГЪРИМАНОВ Садикъ** - 1910-йисуз хана, 1942-йисуз Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1944-йисан майдиз гел галачиз квахъна.

★ **МУСАЕВ Нисредин** - 1917-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана. 1939-йисуз, жергедин аскер, 1942-йисан октябрдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **МУСТАФАЕВ Авчиан** - 1918-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1941-йисан декабрдиз гел галачиз квахъна.

★ **МУСЛИМОВ Садикъ** - 1915-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай 1939-йисуз эвер гана, жергедин аскер, 1941-йисан декабрдиз гел галачиз квахъна.

★ **ФАТАЛИЕВ Сефибег Фаталиевич** - 1919-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, 291-пулеметный батальондин 109-стрелковий дивизиядин сержант. 1942-йисан 22-сентябрдиз гуьлледин хирерикди 281-медсанбатда телеф хъана. Ленинград шегъердин Вологодско-Ямский Слободадин 85-сура кучукнава.

★ **ЦМИХАНОВ Гъажи** - 1916-йисуз хана, Махачкъаладин ГВК-дай эвер гана, жергедин аскер, 1942-йисан майдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **ШАЙДАЕВ Айдабег** - 1901-йисуз хана, жергедин аскер, 1943-йисан мартдин вацра гел галачиз квахъна.

★ **ЭМИРОВ Багъаудин Эмиралиевич** - 1915-йисуз хана, Къасумхуьруьн РВК-дай эвер гана, лейтенант, 1943-йисан 18-июлдиз телеф хъана. Луганский областдин Лисичанский райондин Боровское хуьруьвай 2,5 км. яргъа, Дон вацлун чапла патан тама кучукнава.

Ватан патал чанар гайи ивигарви къегъалрин сиягъ гъазурдайла, “Назовем поименно: Книга памяти, том 8” ктабдикай менфят къачуна.

Дашлемир ШЕРИФАЛИЕВ

Дуьнья, девир датана дегиш жезва. Гьар са вахтуниз вичин кьетенвилер, кьегьалар хас я. Абуьр чна эбеди риклера хуьзва ва чпин чешнейралди жегьил несил тербияламишзава. Уьмуьрда аквадай хьтин гел тур халис ватанпересрикай сад ахцегьви бажарагьлу инженер, "Дагдизель" заводдин директордин заместитель, Каспийск горисполкомдин председател хьайи Мегьамед-Эмин ГЕРЕЙ-ХАНОВ я. Машгьур инкьилабчи Юсуф Герейханован (КПСС-дин Сулейман-Стальский райкомдин 1-секретарвиле кьвалахзавай ам 1929-йисуз кулакри яна кьенай, адан тварцихь майишат, члехи хуьр гала, ана памятник хкажнава) имидин хва.

Мегьамед-Эмин 1921-йисуз Ахцегьа, Бакуда нефтлагдин мяденрин фяле Гьажимегьамедан хизанда дидедиз хьана. Гьамиша Бакуда кьвалахал алаз, ахпа фад кечмиш хьайи буба адаз саки акунач. Датана дидедин, бадейринни члехи бубайрин хьсан тербияди акатай зигинлу гада зегьметдихь кичле тушиз, гьар са кар чирунал рик алаз члехи хьана. Ахцегьрин машгьур школадин 7-класс агалкьунралди акьалтларна, ам Каспийскда "Двигательстрой" карханада токардин учениквиле кьвалахал акьвазна.

медалдизни лайихлу хьанвай) коллективда виридаз пара кландай. Амма Мегьамед-Эмин цехда авай вичелай тежрибалу фялейри буйругьарни теклифар гьикл кьабулдатла лугьуз, кьве рикин тир. Цехда гьавайда садни инжиклу тийидай, иллаки тежрибалу пешекарив меслят кьачудай тегьерда эгечдай жегьил мастер вирибуру хушдиз кьабулна.

Дяведилай кьулухь Мегьамед-Эмин вичихь галаз санал клелай руш Хадижатал эвленмиш хьана. Жегьилрин мехьер зегьметчи коллективди халис сувариз элкьурна. Хадижатакай адаз уьмуьрдин вафалу юлдаш, кумекчи хьана ва саналди абуру туьквей члехи хизан кутуна. Заводдин дирекциядин теклифдалди Мегьамед-Эмин Махач-

на, культурадин Дворец эцигна, Каспий гьуьлуьн кьерехдив ял ядай багь кутунив эгечна ва ик мад. Адан регьбервилек кваз Каспийск шегьер кьвердавай гегенш ва гуьрчег жезвай ва ихьтин баркаллу крарилай шегьерэглиярни пара рази тир.

Са клусни дамах гьачир, меде ни регьбер мукьвал-мукьвал шегьердин производводин, гьакл образованидин, здравоохранидин, культурадин идарайрин коллективра гьар жуьре мярекатрал инсанрин юкьва аквадай. Горисполкомдин председател мукьвай чидай ксари кьейдзавай: "Кьвалахда Герейханован инанмишвал ам тир хви, ада вичин вилик квайбур мажбуридаказ ваь, сабуьрлукаказ гьавурда твадай. Гафунин иеси тир ада вичин патав атай садни нарази яз тадачир ва алакь тийир крарни хиве кьадачир. Шегьердин мэр иллаки яшлугьурвни набутрив мукьаятлу-даказ эгечдай, камаллу агьсакьларин меслятрихь яб акалдай". Хайи ватандихь, Ахцегьа авай багьрийрихь галазни сих алакьаяр хуьз, абурун хийир-шийирдикай хкеч тийидай мумкинвал жагьурдай.

1963-йисуз, 42 йисан яшда аваз, далудихь производводин ва регьбервилек еке тежриба галай ам мад производвода герек атана, багьри шегьердин цийи кархана - ЗТМ (завод точной механики) кьвалчел ахкьулдунал желбна. Дугьри я, садлагьана кьуллугьдай агьуз

Баркаллу твар хуьзва

Гьеле школада аваз адаз и члехи карханадикай хабар авай: ана адан дустари кьвалахзавай. Гележегда Мегьамед-Эмин вичин вири уьмуьр кьвед лагьай ватан хьайи Каспийск шегьердихь ва адан члехи карханадихь галаз алакьаламишна. Дирибаш гадади са куьруь вахтунда токарвилек ва са жерге маса пешеяр чирна, ам игьтияжлу пешекардиз элкьвена.

Гьеле 1939-йисуз, лугьудайвал, дуьньяда "барутдин ни акьатнавайла", заводди ВМФ-дин игьтияжрин затлар-яракьар акьудиз, йиф-югь кьвалахзавай. Чинеба, гьакл ачухдаказ инсанрин вири рахунар дяведиз гьазур хьуникай тир, Германиядихь галаз кутуннавай ислягьвилек икьрардихь садни инанмиш тушир. 1941-йисан 21-июндиз дяве эгечайла, ина садни тажуб хьанач, зегьметдин фронтда фялейри кьве кьатда гьилер кьакьажна. Са гьафтедилай хьиз Мегьамед-Эмин вичи кьвалахзавай 5-цехдин начальнидин кьилив фена, фронтдиз рекье тунин патахьай адан вилик арза эцигна. "Вуча, вазни кьвалахдикай кьил кьакьудиз кланзавани? Бес аскердин гьиле авай яракь ни гьазурда? Чи фронтдин вилик квай жергедин жегь ина станокрихь гала", - хьел атана яшлу начальнидиз, арза кьазунна гадарна. Хушуналди фронтдиз финин арза гьаз ам военкоматдиз фена, гьанани кьабулна, адаз "бронь" авай. Дугьриданни, парабур армиядиз тухвана, цехра фялейринни устларин еке кьитвал гьиссзавай ва гьа са вахтунда дяведиле заказар артух жезвай. Заводдин руководводин Мегьамед-Эминан пешекарвилек, гьакл инсанрихь галаз рафтарвилекринни тешкилатчивилин алакьунар гьисаба кьуналди, ам цехдин мастервиле тайинарна. Шад, дирибаш жегьил итим (а макьамда ам "Баркаллу зегьметдай" Гьукуматдин

кьаладин механический техникумдин йифен отделенидик экечайла ва ахпа кьвалахдайлани Хадижатакай адаз еке кумек хьана. Гьавилай 1952-йисуз М-Э. Герейхановалай агалкьунралди техник-технологвилек диплом кьачуз алакьна.

1952-йисуз Мегьамед-Эмин Гьажимегьамедович КПСС-дин обкомдин партшколадин курсантвиле, ахпа Каспийск шегьердин исполкомдин председателдин заместителвиле кьабулна ва са йисалай партиядин Каспийск горкомдин кьвед лагьай секретарвиле хьана. Гьуьгуьнлай рейсавилелди сесергуналди горисполкомдин председателвилек члехи кьуллугь ихтибар авурла, халкьдин вилик адан жавабдарвал мадни артух хьана. Гьамиша михьидакьаз, чешнелудакьаз кьвалахиз вердихь регьбердин хиве им еке пар ва ихтибарлувал тир. Халкьдин ихтибардиз ам вафалуни хьана. Эхь, шегьер ва адан агьалияр хьсандиз чизвайвилей, фялевилелай жуьреба-жуьре кьуллугьрал хкаж хьана, инсанрихь галаз хуш рафтарвилелди кьвалахдай девлетлу тежриба авайвилей регьимлу риклин, юмшагь кьилихрин адавай и кьвалах гьакьисагьвилелди кьиле тухуз алакьна. "Нагагь хизанда уьмуьрдин юлдаш Хадижатан патай риклин динжвал, кумек хьаначиртла, бажагьат, завай йикьа датана 10-12 сятдин залан зегьметдиз дурум гуз жедай...", - хиве кьадай касди. Кьуд веледдин буба, ам иллаки жегьил шегьерэглийрин месэлайрин кьайгьударвилелди эгечдай. Эвелимжи нубатда, жегьил хизанрин игьтияжар фикирдаваз, Мегьамед-Эмина Каспийскдин Ленинан куьнеда 140 кьвалин дарамат хкажна, гатуз аялри ял ягьун патал пионерлагерь ачухна, яшайишдин хьуси кьвалер эцигун патал гзаф аялар авай хизанриз чилин участокар чара аву-

вегьинихь маса, гьахь хуьнин кьастунал кьевивалунин себебни авай. Сифте цехдин начальниквиле, ахпа кадрийрин рекьий директордин заместителвиле кьвалахиз, ада са куьруь вахтунда производводин процесс куькдик кутуна. Кьве йисалай ам 30 йисан вилик производводик экечай хайи "Дагдизель" заводда яшайишдин месэлайрай директордин заместителвиле ва кьвед-пуд йисалай ЗТМ-дин сад лагьай отделдин начальниквиле тайинарна.

Хьсанвал галачир писвал жедач, анжах гила Мегьамед-Эминаз хизандиз, аялриз артух фикир гудай, гьатта сагьламвал хуьн патал дачадин участока кьвалахдай мумкинвал хьана. Адан гьевчи багда Ахцегьай гьана акурнавай бубайрин сортарин ичеринни чухьверрин, хутаринни машмашрин тарари гьар йисуз вижевай бегьерар гузвай. Амма кьвалах тийидай базардин ва суварин йикьарани ял ядай мажал авачиз яргьал йисара члугур жавабдар зегьметди михьрикин итим, вичи хиве кьазвачиртлани, такьатсуз авунвай: арабир чинебадаказ ам рикл кьаз ацукьзавай. 1983-йисан 6-июндиз, 62 йисан яшдаваз Мегьамед-Эминан рикл акьвазна. Рагьмет хуьй вичиз.

Инсандин уьмуьр тунвай краа, невейра давам жезва лугьудайвал, Мегьамед-Эмина Хадижатахь галаз кьуд руш (Фатима, Разия, Роза, Жанет) халис ватанпересар яз тербияламишна, виниз тир образование кьачунвай пешекарар жедай мумкинвал гана. Кье жавабдар кьуллугьрал алаз халкьдин арада гьурмет кьазанмишнавай ва гьардаз вичин кьулай кьвал-югь авай, мегьрибан бадейрин дережайриз акьатнавай абурузни чпин лайихлу веледар, хтул-птул ава. Баркаллу члехи бубадин твар-кар абуру пакдиз хуьзва.

Серенжемар кьабулзава

Амина МУСЛИМОВА

Россельхозцентрадин РД-да авай управленидин делилралди, Дагьустандин хуьруьн майишатдин никер зулухьай ахтармишайла, 110 агьзур гектар чилерай зиянкар цицлерин какаяр жагьанва. 2019-2020-йисарин зулунни хуьтуьн вахтунда гьавадин шартлар зиянкар гьашаратри куьд акьудун ва шарагар ахьанон патал кьулайбур хьана. Алай вахтунда республикадин хуьруьн майишатдин чилер и жигьетдай нубатдин сеферда ахтармишзава. Какайрай шарагар ахьайзавайди ва абуьр чилин винел экьечзавайди, адет яз, гатфарихь, гьаваяр, гьакл ни чил чими хьайила я. Чи республикада зиянкар цицлерин шарагар, адет яз, апрелдин эхирдай-майдин эвелдай пайда жезва.

Дагьустанда зиянкар цицлерихь галаз женг члугунин месэлайрал машгул жедай республикадин оперативный штаб тешкилнава. РД-дин бюджетда 2020-йисуз хуьруьн майишатдин чилер ва бегьер цицлерикай хуьдай серенжемар тухун патал 21 миллион манат фикирда кьунва. И такьатар гьевчи авиация желб авуниз ва чилел алай техникади кьвалахуниз харжда.

РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрстводи хабар гузвайвал, цицлерикай хуьдай серенжемар виликамаз, гьеле абурун шарагри лув гуз башламишдалди гьиле кьун пландик кутунва.

Гьеле мартдин вацра РД-дин Минсельхозпродди, тендер кьиле тухуналди, чилин техникадин кумекдалди цицлериз акси серенжемар тамамардай пудратчи тайинарнава.

Малум хьайивал, санлай кьачурла, и кардал чилин техникадин 6 машин, гьа жергедай яз виниз тир нетижалувилин ГАРД агрегат (генератор) кардик кутада.

Алатай йисарин тежрибади кьалурзавайвал, ГАРДар ишлемишуни ресурсар кьенят ийидай мумкинвал гузва, гьа са вахтунда и кьайдада чил гьялуни хьсан нетижайрал гьизва. Гьавадин шартлар хьсанбур тирла, анжах са генератордин кумекдалди тахминан 1500 гектар чилер гьялиз жезва.

Чилел алай техникадин гужлувал 50-60 агьзур гектар чилер гьялун патал фикирда кьунва, эгер лазимвал хьайитла, амай майданриз зиянкар гьашаратрин аксина дарманар ягьун патал гьевчи авиациядин са шумуд самолет кардик кутада.

Кьейдзавайвал, цицлери гьам хуьруьн майишатдин культураяр канвай чилериз, гьамни векьин кьайриз виле акьадай хьтин зиянкар гузва. Алай вахтунда, уьлкведа хаталу азар чукуьнихь галаз алакьалу яз четин гьалар арадал атанвайла, хуьруьн майишатдин чилер хуьнин серенжемар вахтунда тамамарунин важибувал мадни артух жезва. И жигьетдай чкайрал алай хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуру чпин чилер гьялудай дарманар вахтунда ва бес кьадарда аваз кьачун важибу я.

Вилик эцигнавай месэляяр нетижалудаказ гьялун патал идарайри сад-садахь галаз сих алакьада аваз кьвалахзава - и кардал РД-дин Минсельхозпроддин, Россельхозцентрадин, Республикадин куьчери малдарвилек управленидин, гьакл ни муниципалитетрин кьуллугьчияр желбнава. Хуьруьн майишатдин чилер зиянкар гьашаратрикай хуьнин месэла кьунши регионрани хьиз акьвазнавайди фикирда кьуна, Дагьустандин патав гвай Калмыкия Республикадай ва Ставрополдин крайдай тир амадагрихь галаз алакьаяр хуьзва.

Кьвалахар давамарда

Республикадин кар алай "3и Дагьустан - зи рекьер" проектдин сергьятра аваз 2020-йисуз 354 куьнеда ремонтдин кьвалахар тамамарда, хабар гузва РД-дин транспортдин ва рекьерин майишатдин министрстводи. Малум хьайивал, 2020-йис ва пландик кутунвай 2021-2022-йисарин вахт патал Дагьустан Республикадин бюджет туькьурдайла муниципалитетрин рекьеринни шегьерин сеть ремонт авуниз 1 миллиардди 287 миллион манат субсидияр яз чара авун фикирда кьунва, абурукай 8 шегьердиз-770,8 миллион манат ва 41 муниципальный райондиз 516,4 миллион манат рекье твадайвал я.

771 миллион манат чара авунай. Ремонтдин кьвалахар алатай йисуз санлай кьачурла 150,2 километрдин мензил ва 1 миллион кв.м. майдан авай 184 объектда тамамарнай.

Алай йисуз, кар алай проектдин сергьятра аваз, санлай кьачурла, 247 километрдин яргьивал ва 1488 агьзур кв.м. майдан авай 354 куьче ремонтдайвал я. Гекьигун патал кьейдна кланда хьи, 2019-йисуз рекьер ремонт авуниз кар алай проектдин сергьятра аваз

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Ахцегьрин чили, Самурдин вацү чпин хайи ватан дуьньядиз машгүрай бажарагьлу алимар, пагьливар нар ва маса пешекар гзаф гана. Абурун вири агалкунрин бинеда зегьмет ава, - жемият паталди тир гьакьсагь, намуслу зегьмет. Баркаллу зегьметди инсан хийрлу кардал машгүлзава, нуксанрикай миьхзава, яшайишдин игтияжар таьминарзава ва, кьилинди, адал баркаллувилини таж гьизва. Гьахтин таж алайбурукай сад Социализмдин Зегьметдин Игит **ФЕРЗАЛИЕВА Саимат Керимовна** я. Советрин девирда гьукуматдин лап чьехи дережадин и лишан-твар производстводин акьалтлай зурба агалкунрай гузвай. Кечмиш хьайидалай кьулухьни твар-кар эбеди авун ва абурун чешнейралди акьалтзавай несилар дуьз тербияламышун патал ватанда памятникар хьажзавай. Амма Саимат Керимовнадиз я Гьукуматдивай, я халкьдин куьмекдалди, гьайиф хьи, памятник эцигиз хьанвач.

Гьилевай 2020-йис Агьасиеван колхоздин (совхоз "Ахтынский") бригадир, Социализмдин Зегьметдин Игит ва Ленинан ордендин сагьиб, РСФСР-дин Верховный Советдин 7-созывдин депутат Саимат

кьуьневаз кьвалахзавай. Тарарин дувулриз пер ягьун, дагда-никле гвен гуьн, дергесдалди векь ягьун адаз гьвечи чавалай адет хьанвай крар тир. Зегьметда, гьакл гьар са рекье кьвенкве аваз вердиш диррибаш руш вирибуруз чешне тир. Дяведилай гуьгьунин йисара йисан план 120 яз, Саиматалай 500 ва гьадалайни артух зегьметдин йикьар кьачуз алакьзавай. Гьа са вахтунда кьвале 5 аялни тербияламышзавай ва дяведай инвалид яз хтанвай гуьлукьхьни гелкьвезвай. Ам мус ва гьикл агакьзавайта чидачир. Аялрикай рахайта, ада вичин вад веледни ватанперес, зегьметкеш ксар, халис инсанар яз кьвачел

Кьемаз эгечина кланда

Ферзалиева дидедиз хьайидалай инихь 95 (1925-1995) ва рагьметдиз фена 25 йис жезвайди я.

Саиматан хайи чилихь, ватандашрин яшайиш хьсанарунихь галаз алакьалу вири уьмуьр районьгьлийрин рикел хьсандиз алама. Итимвилини суй авай зегьметкеш, производстводин зурба тешкилатчи ва клусни дамах гьачир шад кьилихрин дагьви дишегьли - ам чидай вирибурун рикел алама, адакай анжах хуш, гьуьрметлу килимайралди рахазва.

С.К. Ферзалиева 1925-йисан 1-январдиз Ахцегьа кесиб лежбердин чьехи хизанда дидедиз хьана. Диде Умагьана зегьметдин йикьар кьазанмишиз куьмекун патал ам гьеле 1935-йисан гатун тлатилриз колхоздин производстводик экечна. Са йисалай Ахцегьрин 1-нумрадин мектебда 7-класс кутьягна, ам Агьасиеван тварунихь галай колхозда тамамвилелди кьвалахал акьвазна, виридалайни жегьил колхозчи хьана.

- Кьвале сад-садалай гьвечи аялар, гьвечи хуси майишат, колхоздин кьвалахар... Абурай кьил акьудун патал кефсуз диде ярги югьди юрта авай. И гьал акваз, рикивай эхиз хьанач, эхирни адан зегьметдин са пай за жуван клулаз кьачуна. Дагда магьсулар цунал машгүл буба Керим 1940-йисуз Яру армиядиз тухвайла, хизандин гьалар мадни четин хьана. Руфун тух тушир йикьар чна кьве кьатда зегьмет кьачуналди алудна. Дяведин йисара лагьайта, чна "Вири - фронт патал, вири - душман кукварун патал!" зверуник кваз кьвалахиз, гьалибелди кьазанмишунин жуван пайни кубаз, гьилер кьакьажна. Кьез чидани, зегьметди дуьньяда гьихьтин четинвилер хьайитгани хьуьтуьларда, алудда. Сабурлу, дурумлу зегьметди вахт хьайила бегьери гьида. Лап зурба акьулдинни бажарагьдин иесийрин сирни анжах гьакьсагь зегьмет я, - суьгьбетнай Саимат бадеди чаз 1991-йисуз "Коммунист" газетдиз макьала кьхьидайла.

1941-йисуз Ватандин Чьехи дяве эгечайла Саимат Керимовнадиз колхозда итирихь галаз кьуьн-

нава. И шиир, машгүр манидиз эл-кьвена, халкьдин мецел алай.

Пакаман сегьерди,
Чуьллерин бегьерди,
Хуьруьни шегьерди
Кьазва кье ви твар.

Колхоздин никлерик
Ван кутунва на,
Зегьметчи риклерик
Чан кутунва на.

Дагьдин гуьл я вун,
Халкьдин гьил я вун,
Коммунизмадин
Маяк Саимат.

Эхиримжиди хьайи 12-пятилеткадин (1986-1990) сифте йисарани Саимата, вичин яшлувилини чандин сагьсузвиле килиг тавуна, вердиш тегьерда кьвалахзавай. Амма гьукуматдин пис патахь дегиш жезвай гьалар акваз, адавай яргьалди дурум хгуз хьхьанач, 1992-йисуз, 55 йисан стаж аваз, пенсиядиз экечна ва 1995-йисуз, 70 йисан яшдаваз, рагьметдиз фена.

Чин вири кьуват, алакьунар халкьдин рекье эцигна, зегьметдин игитвилер кьалурай баркаллу ксар кьейидалай кьулукьхьни, адет яз, абурун цийи, лишанлу уьмуьр кьванце, мармарда, металлда несирир риклера давам жезва. Дугьри я, Игитдин тварцихь Ахцегьа куче гала, вичин гьилералди эцигай яшайишдин кьвалел твар рикел хуьдай кьул алкьурнава. Месела, Зегьметдин Игит Сейфедин Кьулиеваз кьурушвири 100 йис тамам хьайила Цийи Кьурушдал памятник эцигна. Зегьметдин Игит Ильмутдин Насрудиноваз Махачкьаладин I Пётран кучеда памятник хьажна. Лап хьсан кар я, халкьдиз чпин игитар чир хьун лазим я. Абурун уьмуьрдин рехь жегьил несирир чешне я. Бес Зегьметдин Игит Саимат Ферзалиевадиз чна, ахцегьвири, памятник мус эцигда? Вад йисалай, яни 2025-йисуз Игит дишегьлидин 100 йисан юбилей жедайла и кар кьиле тухун патал месэладиз кьемаз эгечина кланзава. Ихьтин баркаллу крарал мискьивална, игитар рикелай алудайта, абур арадал кьведач.

Вичин пешедал кьаруди

Кьагьриман ИБРАГЬИМОВ

КАЗНАЧЕЙ. Пачагьдин хазина хуьзвайди, кьизилдин пул авай чувалприн кьилел алайди - и гафунин ван атайла, зи фикирдиз анжах ихьтин, жетрик квай хьтин касдин суьрет кьезва. Эхь, хазина хуьзвай инсанриз дегь девиррилай "казначей" лугьзува. Амма алай аямдин казначейриз пул гьич аквазвайди туш, абуру анжах документрихь галаз кьвалахзава.

Федеральный казначействодин управленидин Дагьустанда авай 2-нумрадин отделдин начальникдин заместитель **Тамара Шамиловна ХИНАБИЕВА** вичикай зарафат кваз лугьуда: "Казначей - им пуларикай гзаф чидай, амма вичиз пул тлимил авай кас я". Ада казначействода кьуллугьиз саки 20 йис я, абурукай 10 йис - руководителдин заместитель яз.

Тамара Хинабиева Мегьарамдхуьруьн райондин Советский хуьре бурши макьарви, Ватандин Чьехи дяведин ветеран, вичин вахтунда еке жавабдар кьуллугьгал хьайи Кьиблепатам Дагьустандин машгүр эцигунарайдиди, "Зи Ватан-Бурши Макьар" ктабдин автор, еке гьуьрметдиз лайихлу хьайи рагьметлу Шамил Абдулхаликован чьехи хизанда вад лагьай велед яз дидедиз хьана.

Тамара ваха гьеле школада клезамаз, ученикрин бригадада аваз, хуьруьн совхозда зегьмет члугваз башламишна. Хуьре юкьван школа акьалтларай руш 1978-йисуз Дагьустандин хуьруьн майишатдин институтдин экономикадин факультетдик клезиз экечна. Вузда клезавай эхиримжи йисуз ам кьисметди Дербент райондин Чинар хуьруьз акьудна. Институт лап хьсан кьиметралди акьалтларай ада зегьметдин рехь Чинар хуьре "Дагьустандин 50 йис" твар алай совхозда учетчиавилелай башламишна, и хуьруьн администрациядин кьилин бухгалтервилин везифайрал кьван агакьна. Алакьунар авай хьсан пешекар хьуниз килигна, 2000-йисуз адаз Дагьустандин кьиблепатам районрин Федеральный казначействодин учет ва отчетностдин отделдин кьилин казначейвиле кьвалах теклифзава. 2010-йисалай кьенин йикьалди Тамара Шамиловнади Россиядин Федеральный казначействодин управленидин Дагьустанда авай 2-нумрадин отделдин начальникдин заместитель яз кьуллугьзава. Яргьалди ва дурумлудкаказ и пешедал кьвалахиз адаз вичин сабурулувили, гьи месэла хьайитгани дериндай кьатлунин кьилихди куьмек гузва.

Лугьудайвал, пулуниз гьаклан алакьа ваь, гьисаб кланда. "Зи фикирдалди, - лугьзува Тамара Шамиловнади, - казначейство - бюджетдин кьуллугьдин карда важиблу орган я. Исятда чун сад тир хазинадин гьисабдал элячйнава. Бюджетдиз кьезвай кьван дахут, гьакни жезвай харжияр - вири сад тир гьисабда кьазва. И карди вири пуларин-такьатрин юзун са юкьуз чириз куьмекзава".

Т.Шамиловнадивай вичин кьвалахдикай яргьалди суьгьбетиз жедда. Амма и кеспидикай тайин чирвал авачир касдиз пешедин сирерай кьил акьудиз, гьакьикьатдин гьавурда гьатиз пара четин я. Анжах са кардин гьавурда гьасятда акьазва: казначей - гзаф четин, вичи неинки са кьайдайринни кьанунрин, гьакни алай девирдин уьмуьрда кьиле физвай кьенятчивилин гьерекартин дерин чирвилер истемиззавай асаслу, гьа са вахтунда итижлу кьвалахни я.

Ада вичихь авай тежриба казначействодин жегьил работнирхь галаз хушвилелди пайзава. Идалайни башкьа, ада карханайрин, идарайрин работнирхизни кьвалах кьайдада аваз вилик тухудай рекьер кьалурзава.

Акьалтлай хьсан кьилих, виниз тир пешекарвал, яргьал йисара кьвалахнавай гьакьсагь зегьмет себеп яз, адаз казначействодин управленидин ва карханайрин кьуллугьчийрин арада чьехи гьуьрмет ва кьимет ава. И гафарин гьахьлувал адаз ганвай чухсагьулдин чарари, Гьуьрметдин граматйрини тестиькарзава.

Тамара Шамиловна чи милли музыкадал, шииратдал, кьуллелерал рикл алай, дагьларин такабурулувилел ва Каспий гуьлуьн гуьзелвилел кьару инсан я.

Лугьун лазим я хьи, ам неинки жавабдар ва гьакьсагь пешекар, эвелни-эвел ам дуьз ва кьени тербия гана, кьве велед чьехи авунвай хизандин кайвани, гзаф хьсан ва клани дидени я. Адан уьмуьрдин юлдаш Рагьман Шабанович Дербент шегьердин "ЕИРЦ" МУП-дин абонентрин отделдин начальник я. Адан рушахь вичин хизан, кьве аял ава. Гададини экономикадин рехь хьанача. Эвленимиш хьанача, пуд аялдиз тербия гузва.

И муькьвара Тамара Шамиловнади шад гьалара вичин юбилей кьейдна. Чнани адаз мад сеферда и югь риклин сидькидай тебрикзава, Аплагьдивай адаз вичин уьмуьрда ва кьвалахда мадни зурба агалкьунар хьун, сагьвал ва веледрикай гьамиша рикл динж хьун тлабзава.

Тамила САЛМАНОВА

БАТАНДИН Чехи даяеда Советрин халкъди Гитлеран чапун-чийрал гъалибвал къазанмишна 75 йис тамам жезва. И Чехи Гъалиб-влик чи миллетдини вичин пай кутуна. Чи халкъдин векилрикай Советрин Союздин Игитар, орденрин, медалрин сагъибар хъана. Офицерар-командирар хъайи пуд касди - полковник Хайирбег Заманова, генералар Магъмуд Абилова, Якуб Къулиева дивизийриз регъбервал гана. Гъалибвиллин сувар гъар йисуз Россиядин вири халкъари хъиз, чи халкъдини лап гурлудаказ къаршиламишзава. Вучиз лагъайтла даяедин цай, гум галуьк тавур къвал, хизан амуькяйди туш. Иисар, вахтар алатзава, уьмуьрар физва, даяедин иштиракчийрин лап къери жезва. Амма чпиз кашмекъ, азиятар-зегъметар, четинвилер акур, зегъметдин фронтда Чехи

гъанар вахкай Нажмудин муаллимар гъазурдай институтдин биологиядин факультетдиз къабулна. - Сифте курсуна авай 25 студентдикай виридалайни юхсул партал алайди зун тир, - рикел хъизва агъсакъалди. Баркалла Советрингъу-

акур, адан тукъуьлвал гъисс авур Нажмудин муаллимдин фикирдиз даяедин къурбандриз, абур рикел хуьнин лишан яз, гуьмбет-обелиск эцигун къведа. 1972-йисан апрелдиз хуьруьн школада субботникдиз талуькярнавай муаллимдин совещанидал ада вичин фикир лугъуда. Гъелбетда, адан гафар вирида сад хъиз къабулначир. "Ваз ам ни эцигда, устлардиз гудай пул гъинай я?" сулар гудайбур хъана. Абуруз ада хуруз гъуд яна жаваб гана: "Зи харжидалди эцигда, устларни зун жеда". И кардин патахъай ада Къурагъ райкомдин сад лагъай секретарь Закержаев Даниялаз лугъуда ва вичи гъилелди члугунвай гуьмбетдин клагубдин шикилни къалурда. Ада Нажмудин муаллимдин фикир хъсанди яз гъисабна ва ам райисполкомдин председатель Бабаева Сейранан къилив ракурна. Исполкомди и месэладиз талуьк къарар акъудна ва Нажмудин муаллимдиз герек материалар гъун

Четинвилериз таб гайиди

хибур эвезай даяедин йисарин аялар къе чи жергейра пара ама. Фронтдай хтай пуд пилен чарар дидейриз, бадейриз кел авурбур, абурун йикъер ва гъар йикъан накъвар акур шагидар, даяедин етимар, бубайрихъ вил галамаз къуьзуь хъайибур, бубайрин ухшарар шикилрай чидайбур... Гъахтинбурукай садахъ - Къурагъ райондин Къуьхуьррин (Бугъдатепе) хуьрйи тир **РАМАЗАНОВ Нажмудин** бубадихъ галаз и йикъара зун гуьруьшмиш хъана.

- Даяе гатлуьнаила зи 9 йис тир, - рикел хъизва Нажмудин бубади. - Чун Бакуда яшамеш жезвай, зи дах Жамалдина ана нафтладин буругъда устлар яз къвалахзавай. Хуьре чаз чехи бубани баде амай. Бубади чун Бакуда хуьруьз хутахнай. Ам дуньядин уькюь-цуру акунвай, гъавурдик квай итим тир. 1942-йисан 20-февралдиз зи дах армиядиз тухвана. 10 йиса авай зун колхоздин данайрив, аругърив финиз мажбур хъана. Аяри чехибурухъ галаз сад хъиз къвалахна, чпивай жедай куьмекар гуз хъана. Къвалахай зегъметдин йикъарай тежил гузвай. Къвалах тавуртла, недай шей авачир, я вун язух атана, гудай касни жедачир. Хуьруьнвийри хъчарик гъуьр куьтаз, чиргъин ийиз незвай. Гаф аялар гишилани мекъила къена а йисара. 1949-йисуз Къуьчхуьррин ирид йисан школа къуьтгъай зун Къурагъдин юькван школадиз фена. 1952-йисуз за анагни акъалтлана.

куматдиз, ада заз бубавал авуна. Келдай йисара за стипендия къачуна, общежитида къил акъудна. 1956-йисуз институт къуьтгъана.

Къилин образование къачуна хайи райондиз хтай жегъил образованидин отделди Гелхенрин юькван школадиз рекъе твазва. Нажмудин Жамалдиновичан хизан и хуьруьнвийри хушвилелди къабулнай. Гелхениз къвалахал къведалди Нажмудина мехъерарни авунвай. Ам дах фронтдай элкъвена хтун тавур вич хътин етим руш Гуьзелагадал эвленмиш хъанвай. Ина Нажмудин муаллимдин хизанда сад лагъай аял - Рамазанни хъана.

Къе ада и хуьруьнвийрин, вичин сифте ученикрин, абур тамамарай къуллугърин тварар, дамахдивди къазва. Хейлин йисар алатнаватлани, вири адан рикелни алама: Огни шегъердин больницадин къилин духтурвиле къвалахай Ягъияев Ягъия, КПСС-дин Къурагъ райкомдин сад лагъай секретарь хъайи Гъамидов Зейдулагъ, "Гельженский" совхоздин директорвиле къвалахай Гъайдаров Умар, Къурагъ ва Рутул района прокурорвиле, гуьгъуьнлай республикадин прокуратурадин къуллугъчи хъайи Гъажимурадов Муртузали, Дербентдин коньякар акъуддай зовдин къилин технолог яз къвалахай Алиев Хидирнеби, вичихъ галаз уьмуьрдин эхирдалди дуствал хвейи Шагълазов Гуьсейн...

Гуьгъуьнлай Нажмудин Жамалдиновича Къуьчхуьра, Бугъдатепеда химиядин биологиядин муаллимвиле, завучвиле, директорвиле къвалахна, вичин уьмуьр жегъил несилриз чирвилер ва тербия гуьн рекъиз бахшна.

Даяедин цай яргъа хъанайтлани, ада вичи лугъузвайвал, а цун гум

патал куьмек гана. Цемент - Избербашдай, къванер Дербентдай ва Левашадай гъана Нажмудин муаллимди. Архитекторни, скульпторни, устларни вич хъана. Лагъана къанда, хуьруьнвийрини адаз куьмекар гана, фялевална. Обелискдин вилик чинал даяеда телеф хъайи хуьруьнвийрин - 164 касдин тварар, муькуь чинални "Дидедиз салам" шиирдин цларар къхъена. Шиирдин автор даяеда телеф хъайи куьчхуьрви Азиз Абдулкеримов я.

Нажмудин муаллимди вичин уьмуьрдин юлдаш Гуьзелагадихъ галаз къуд велелд чехи авуна - пуд хвани са руш. Чебни вири духтурар. Ватандиз, халкъдиз, диде-бубадиз вафалу велелар!

Рамазан Дагъустандин Огни шегъердин больницадин психотерапевт, Дагъустан Республикадин лайихлу духтур Жамалдин Къурагъ райондин больницадин невролог, Мислимат- Москвада къилин категориядин медсестра, полковник, медицинадин илимрин кандидат, Мирзе-Али Москвада Бурденкодин тварунихъ галай госпиталдин хирург я. Адаз "Жуьрэтлувиляй" къве орден, РФ-дин Президентдин Гуьрметдин грамота ава.

87 йисан яшда авай агъсакъал суварриз, лишанлу йикъар къейд ийидайла хайи школада рик алай муьгман я. Адаз жегъил несилдиз лугъудай гафар, гудай насигъатар гзаф ава.

Макъаладин эхирдай заз Чехи Гъалибвлик даяедин йисарин аяларин, га жергедай яз Нажмудин бубадинни чехи пай квайди къейд ийиз кланзава. Алуькзавай сувар мубаракрай, Нажмудин Жамалдинович! Квехъ сагълам, генани яргъи уьмуьр хуьрай!

Ветеранриз - МИЛЛИОН манат

ЧИ МУХБИР

"Дербентдин хабарар" газетда чапнавайвал, и йикъара шегъердин мэр Хизри Абакарова сенатор Сулейман Керимован патай **Ватандин Чехи даяедин пуд ветерандив - къадим шегъерда яшамеш жезвай Анна Азизовадив, Евгения Мезенцовадив ва Антонина Исакъовадив** гъар садав са миллион манатдин сертификатар вахкана.

"Рикел хкин: ихътин къарар чи ватандашди Чехи Гъалибвилин юбилейдин вилик къабулнай. Ик, Ватандин Чехи даяеда гъалибвал къазанмишна 75 йис тамам хъунихъ галаз алакълу яз республикадин вири ветеранриз гъар садав са миллион, блокадникриз ва концлагерра хъайибуруз 500 агъзур манат гуда", - хабар гузва шегъердин мэриядин пресс-къуллугъди.

Къейд авун лазим я хъи, къенин юкъуз Дагъустанда Ватандин Чехи даяедин 82 ветеран ава.

* * *

И йикъара Сулейман Керимован патай 500 агъзур манатдин сертификат Сулейман-Стальский райондин Вино Сталдал яшамеш жезвай Жанна Мегъамедовадивни агакъна.

Сертификат райондин къил Нариман Абдулмуталибова вахкана. Ада чи ватандашди михъи рикелди авунвай ихътин савкъат вахун пара хуш кар тирди къейд авунихъ галаз сад хъиз, районда авай тек са агъали - блокадница тир Жанна Мегъамедовадив Чехи Гъалибвилин 75 йис тамам хъунихъ юбилей тебрикна, балайри ва хтурпи яргъал йисара рик шадарун алхишна.

Нариман Абдулмуталибова, гъакни Жанна Мегъамедовади Сулейман Керимоваз сагърай лугъузва.

Къайгъударвал къалурзава

10-апрелдиз Къурагъ райондин администрациядин къилин заместитель Махач Хариева Ватандин Чехи даяедин иштиракчидин хендеда, Къепирдал яшамеш жезвай **ГЪАСРЕТОВА Саимат Жаватовнадив** къвал маса къачун патал пулдин субсидия (са миллионни 100 агъзурдав агакъна) вахкана. Идакай Къурагъ райондин администрациядин сайтда хабар ганва.

Саимат Жаватовнади Ватандин Чехи даяеда гъалибвал къазанмишна 75 йис тамам жезвай вахтунда даяедин иштиракчийрин хизанрин патахъай къайгъударвал авунай райондин, гъакни Дагъустандин зегъметдин ва яшайишдин жигъетдай вилик финин министерстводин къиле авай ксариз сагърай лугъузва.

Культурадин дережа кьалурзавай кьилин шартI инсанрин хайи чIал я, лезгийриз - лезги чIал.

Шайдабег МИРЗОЕВ, РФ-дин халкъдин образованидин отличник, ДГПУ-дин илимдин секретарь, профессор

Гьар са чIал вич яратмишай халкъдихъ галаз сих алакьада ава. Саки вири халкъарин тIварар, абурухъ галаз лезги халкъдин тIварни, чIалан тIварциз элкьвенва. Лезги чIал лагьайла, гьич са шакин алачиз, ихтилат лезги халкъдикай, ада виш йисарин тарихда арадал гъана, имтигъанрай акъуднавай алатдикай физвайди аквазва.

Лап дегъ заманайрилай эгечIна вири халкъари, абурухъ галаз лезгийрини, хайи чIал, ядигар хьиз, хвена, девлетлу авуна, къешенгарна. Нетихада хайи чIалани халкъдиз тайин тир зурба къуллугъ авуна. ЧIала халкъ са мецел гъана, инсанрик инсаниятдин деллрив къадай намусар, къилихар, амалар, хесетар кутуна, герек атайла вири халкъ санал тупламишна, душманрин хура къудратлувилелди акъвазарна.

Хайи чIалан мумкинвилер дуст-душманри кIевелай аннамишна. Душманри чи адетар, мурадар, чи чIал гьисаба такъаз хъана. Абуру дагъвийрал чпин чIалар, чпин адетар, чпин дин, чпин къайдаяр илитиз, дагъви халкъарин араяр къуриз, культура племешиз алахъна. Дустари лагьайтIа, дагъвийрин хайи чIалариз ва культурадиз кутугай къимет гана, Да-

завач, чIалан хцивилел, гумрагъвилел, халкъдин мецин яратмишунрал аялрин фикир зайифдиз желбзава, аялар чIалалди (мецелди) тербияламишдай, абуруз чирвал гудай халкъдин чешнелу къайдайрал амалзавач.

Хуьрерин школайра дидед чIалан ва литературадин кружокар тайин дережада тешкилзавач, хайи чIалалди цлан газетар, лозунгар, плакатар акъудуниз, мярекатар, конференцияр тухуниз тIимил фикир гузва.

Бязи школайра жавабдарсуз руководителри хайи чIалан ва литературадин гарсар гун муаллимрин пешекарвал ва чирвал фикирда такъуна тапшурмишзава. Дидед чIалан тарсар тухузвай муаллимрин жавабдарвал хжажзавач, абуруз вахт-вахтунда лазим тир куьмекар гузвач.

Хайи чIалан къадир чир хьун хизандилайни аслу жезва. Лугъун лазим я хьи, инани са бязи вахтара гьич кутуг тавур хьтин татугайвилер гьалтзава.

Иллаки шегъерра яшамиз жезвай гзаф хизанра хайи чIал гьисаба къазвач. Нетихада чпин дидед чIал тийижир аялар, жегъилар къвердавай гзаф дуьшуьш жезва. Диде-бубадин хушуналди хайи чIалакай магърум хъанвай инсанар хайи литература, газет, журнал кIелуникай, дидед чIалал хъинар авуникай, радиодин ва телепередачариз яб гуникай, са гафуналди, хайи культурадин девлетдихъ галаз сих алакьада хьуникай къерех ва магърум жезва.

Хайи чIалахъ авай тербиядинни чирвилер гунин мумкинвилер диде- бубайри, муаллимри ва вири жематди дериндай гьисс авун ва ишлемишун патал ихьтин месэлайриз кIевелай фикир гун лазим я:

Хайи чIалан везифаяр артухарун - им урус чIалакай тIимил менфят къачун лагьай гаф туш. Ваъ. Урусатдин вири миллетриз, дагъустанвийриз, гъа жергедай яз лезгийрини, урус чIалакай чирвилини, тербиядин ва культурадин мягъкем даях хъанва. Им шаксуз месэла я. Амма урус чIал чирун - им хайи чIал гадарун, рикIелай алудун лагьай гаф туш. Урус чIалани лезги чIала сад хъана са везифа кыле тухузва, чи жегъил несилрин ахлакъдин ва чирвилини дережа хжажзава.

Дидед чIалан мумкинвилер: гафарин гуьзелвал, рахунин, рафтарвилини, мягътелвал къалурунин, эвер гунин, эмир, тебрик авунин ва маса къайдаяр арифдар агъсакьалри дегъ заманайрилай инихъ дериндай гьисс авуна. Абуру чIалан мублагъвилеиз, хцивилеиз, кутугай чкадал лугъудай гафунин гуьзелвилеиз, фикирдин ачухвилеиз еке къимет гана. Гзаф вахтара бажарагълу ихтилатчийрин сивяй акъатай гьар са гаф, хци гапурдиз ухшамиз хъана, халкъдин сиверай сивериз чIлана, дурумлу ибарийриз элкьурна.

Месела: а) гаф фагъумна лугъуникай: "Сифте фагъум ая, ахпа рахух", "Лугъудай гаф жакъвана лагъ";

б) гафуниз вичин чка хьуникай: "Гаф атай чкадал лагъ", "Гьар гафунихъ вичин чка ава";

в) рахунин дережа хьуникай: "Гзаф рахадайди фад ягъалмиш жед", "Гаф гафунай къведа". "Акьуллу гаф къизилдилайни багъа я";

г) ихтилатдин гъахълувилакай, михьивиликай, ачухвилакай: "РикIин гафар рикIив агакъда", "Тапаррин эхир жед";

д) гафунин иесивал авуникай: "Итимдиз са гаф бес я". "Гайи гаф хвена кIанда";

е) гаф мукъаятдиз ишлемишуникай: "Гьилин хер фад алатда, мецин хер - геж", "КIвач цIудгъуьнайди къарагъда, мез цIудгъуьнай-

Тербиядин кьилин алат

гьустандин халкъар сих алакьада твадай алат - тайин чIал лазим тирди къатIана. Дагъвийривай, гъа жергедай яз лезгийривайни, дустни душман сабурулувилелди чара ийиз алакьна. Нетихада дагъвийриз куьмек яз чIехи дуствилеиз вафалу халкъдин чIал - урус чIал атана. Урус чIала къе Дагъустандин халкъар алакьадамишзава, жегъил несилриз дуьньядин культурадикай, тарихдикай, адетрикай, маса миллетрин ацукъун-къарагъуникай, инсаниятдин инсанвилини дережадикай хабар гузва.

Лезги районрин милли школайра аялрин чирвални тербия къе чIалалди - урус ва лезги - вилик тухузва. Лезги чIала къе Даггосуниверситетда, Даггоспедуниверситетда, Дербентдин педколледжда жегъилрин чирвилер хжажзава. Лезги чIалалди республикадин, районрин газетар, "Самур", "Дагъустандин дишегъли", "Кард" журналар, са къадар хужожественный, илимдинни методикадин ктабар чагдай акъатзава.

Хайи чIал жегъил несилдиз чарасуз тирди алай вахтунда чи гьуматдин къанунрани кIевелай истемешзава. Государственный Думади "Хайи чIалар чирунин закон" къабулнава. Законди школадин образовани дидед чIалални тухун лизим тирди къейднава. Ана лагъанва: "Аялриз ва абурун диде-бубайриз чпин дидед чIал хушуналди хкъадай ва школадин предметар чирдай ихтиярар ава". Вири и месэлайри гьар са несилдиз лезги чIалакай жезмай къван менфят хкуддай рекъер ачух тирди къалурзава, школайриз, хизанриз, вири жематдиз тербиядин шегъре рехъ мад ва мад ачухзава.

Гъа са вахтунда, лугъун лазим я хьи, алай вахтунда са къадар хизанра, школайра хайи чIалан мумкинвилерикай бес къадар менфят хкудзавач. Аялдин тербиядин истемешунар фикирда къуна килигайла, хайи чIалахъ галаз сих алакьада авай са къадар месэляяр зайифдиз гьязлавайди аквазва. Гзаф йисарин ахтармишунри къалурзава хьи, лезги хизанра ва школайра хайи чIалаз дуьз къимет гун тийизвай гзаф дуьшуьшар гьалтзава.

Са бязи муаллимар хайи чIалав жавабдарвилелди эгечIзавач. Абуру лезги чIалаз хас тир стилистикадин, орфоэпиядин, методикадин адетар хуьзвач, тарсар чIалан девлетдикай дериндай менфят къачуна тешкил-

Жуван хайи чIал дериндай чирун ва ам ядигар хьиз хуьн патал икъван чIавалди чагдай акъатнавай словарикай (*Мегъамед Гьажиеван "Урус чIаланни лезги чIалан словарь", Букар Талибован ва Мегъамед Гьажиеван "Лезги чIаланни урус чIалан словарь", Агъмедуллагъ Гуьлмегъамедован "Лезги чIалан фразеологиядин словарь", "Лезги чIалан синонимрин словарь", Ражидин Гьайдарован "Лезги орфографиядин словарь", Ражидин Гьайдарованни Шайдабег Мирзоеван "Лезги омонимрин словарь", Къурбан Акимован "Лезги чIалан гафарган", "Лезгистандин топонимрин словарь", "Лезги литературадин терминрин кIватIал" ва мсб.) менфят къачун лазим я. Лезги чIалан девлет, деринвал ва михьивал патал датIана зегъмет чIугур и аллимрин гьар са ктаб алай ва къвезмай несилар патал ядигарар я.*

Пара къадар чухсагъул Дагъустандин халкъдин шаир Майрудин Бабахановаз, ада неинки и вири словарар электронный къайдада дуьзмишна, лазим атайбуру ишлемишун патал, вичин "Лезги ким" тIвар алай сайтда эцигнава, гъакI йисаралди зегъмет чIугуна, "Лезги чIаланни урус чIалан словарь" чагдай акъуднава. Ибуру вири чIалан хазинайрихъ авай халкъдин муьгътежвал таъминардай ядигарар я.

Чна "Дагъустанди халкъарин (лезгийрин) адетар ва меденият" ктаб хкъидайла тухвай ахтармишунри къалурзава хьи, тербиядинни чирвилини дережа ачухарзавай саки 40 процент лезги гафар халкъди ишлемишзавач, 65 процентдив агакъна аялриз ва жегъилриз са къадар гафарин мана эсиллагъ чизвач. Нетиха гьихьтинди ятIа, виридаз аквазва.

Чахъ гилани хайи чIалал тербияламишдай, халкъдин къайдайрикай, амалрикай, адетрикай хкъенвай методикадин пособияр герек къадар хъанвач. Лезги чIалал акъатзавай газетрини журналра хайи чIалан мумкинвилерикай хкъенвай макъалаяр лап къеризциларуз жезва.

Малум тирвал, диде-Ватан, хайи халкъ, чил, хурь-кIвал кIан хьун, хайи чIал кIан хьуникай аслу я. Машгъур алим, академик Д.С. Лихачева лагъанай: "Жуван хайи чIалахъ галаз сих алакьа авачир инсандилай неинки жуван, гъакI амай халкъарин культураяр-ни дериндай чириз алакьун мумкин туш".

ди ваъ", "Лашуни як тIарда, гафуни - кIараб", "Ширин меци гъуьлягъ тIеквендай акъудда".

Виридалайни важиблуди ам я хьи, чIалан куьмекалди чIехибуру шумудни са несилар тербияламишна, кIвачел акъалдарна. ЧIалан куьмекалди лезгийри жегъилрин зигиндиз таъсир ийидай гьар жуьре къайдаяр, тегъерар, тербиядин къанунар арадал гъана. Халкъдин ахлакъдин, марифатдин дережа хжажунин мураддалди чи къайгудар ата-бубайри инсандиз дериндай таъсир ийидай чIалан кIватIалар, лайляар, махар, мисалар, мискIалар, манияр, къаравилияр, туьнбуьгъар, весияр арадал гъана. Абурун куьмекалди рахазвайдаз таъсирдай, туьнбуьгъдай, адан руьгъ хжаждай, зигин, акьул артухардай, хиве буржи твадай ва маса мумкинвилер гузва.

Хайи чIалан гуьзелвал иллаки межлисрал, суваррик, хуьруьк фейила, кимерал къалуриз хъана. Инсандин сагълугъдай лугъузвай хци, тIарам гафари, ихтилатрихъ галаз къадайвал гьизвай кутугай мисалри, эцигзавай мискIалри чIалан гъайбатлувал къалурна, халкъдиз, ватандиз вафалувилини, баркаллувилини, намуслувилини гьиссер кутаз хъана. Нетихада лезги чIала чIалан устадрин тариф ийизвай "гафунивай тухуз тежер", "гафар хци", "гафарин устад", "чIалан устад" хьтин дурумлу ибараяр арадиз атана. Ибуру вирида чIалахъ тамарзувилини гьиссер мадни мягъкемарна.

Амма чIал, сивевай мез, ишлемишизни чир хъана кIанда. И карда важиблуди низ, вуч, мус, гьич тегъерда (гьич сесиналди, гафаралди), вуж алай чкадал лугъудатIа, чир хьун я. Тербиядин месэлайрал амал авунин нетиха яз, лезги халкъдин арада гъевчидахъ, чIехидахъ, яшлудахъ, дишегълидихъ галаз рахадай, таза аял, кефсузди диндирмишдай чешнелу къайдаяр гъатнава. Лезги чIала вакъиадин вахт, инсанди тамарзавай везифа, адан яш - вири санлай фикирда къуна, рахадай важиблу къайдаяр арадал атанва.

Хайи халкъдин мецелай лагъанвай и келимайрикай аялар тербияламишунин карда менфят хкудун муаллимрин, диде-бубайрин ва гъакI вири тербиячийрин буржийрикай я. Культурадин дережа къалурзавай къилин шартIни инсандин хайи чIал я, лезгийриз - лезги чIала.

ФатИмат ОСМАНОВА

Хуьн чна!

Бубайри чаз тур аманат,
Дерин сирерин аламат,
Хайи дидед чIал саламат,
Ша хуьн, кутур къуьн, лезгийр!

Алпан ватан - сифте бине,
Куьрени я чIехи диде,
Лезги чIалал рахаз кIвале,
Ша хуьн, кутур къуьн, лезгийр!

Диде рахай чIал чав хайи,
Чи намусни, чак квай иви,
Квадар тийин адан ери,
Ша хуьн, кутур къуьн, лезгийр!

Зи мурад я им гъакьикъат,
Вирида сад ийин къуват,
Къвер несилриз жервал савкъат,
ЧIал хуьн, кутур къуьн, лезгийр!

Эминхуьр

Важибат НАСРУЛЛАЕВА

Лезги чIал

Зи лезги чIал, зи къадим чIал,
ширин тир,
Вун паталди чIугвада за
зегъметар.
Диде жуван, чIални жуван,
дерин тир,
Хвена кIанда, гана кIанда
куьмекар.

ЧIал зи халкъдин дамахни я,
даяхни,
Адан метлеб дериндай
чир хъайитIа.
Ийида къагъриманар уяхни,
Кьулан вацIун сирер
санал хвейитIа.

Хуьх, лезгийр, чIал хуьх куьне
мягъкемдиз,
Гьар са кIвале хайи чIалал
субьбет хьуй.
Зегъмет чIугу, хуьх далудихъ
уйткъемдиз,
Леке тагъуй, лезги чIалаз
гьуьрмет хьуй.

Умрият РАГЪИМОВА

Зи верци чIал

Зи верци чIал, захъ авай са
берекат
Ваз багъишда цIарар,
рикIин гьерекат.
И дуьньяда пара халкъар
авазва,
Гьар миллетдиз чпин хас чIал
багъазва.

Шад я гзаф зун лезгидин
тIварунал,
Дамахзава лезги гьар са
гафунал.
Чаз бубайри, ирс яз, пак чIал
багъишна,
Бязибуру, куьз чи тарих
саймишдач?

Зи хайи чIал, чал атанвай аманат,
ЧIалахъ галаз куьз ийида адават?
Бес дидед чIал чи рикIин
къуват тушни,
РикIел хкун баркаллу
са затI тушни?!

Инанмиш я, лезги чIал
чи девлет я,
Дамах ква зак, зун лезгидин
велед я.
Зи верци чIал дегийшардач
масадахъ,
Маса гумир чIал: тахъуй куь
рехъ патахъ.

ГАЗЕТ КИЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Муграгъ САЛАХЪ

Са вахтара

Са вахтара инсандиз ийизвай
 гьюрмет,
 Гьукматди зегьметдиз гузвай
 дуьз кьимет.
 Кылевайбур алазвай гьахьунин
 патал,
 Халкьар сад яз, битав тир,
 уьмуьр яз гьалал.
 Амма гила вуч хьанва? Акъатзавач
 кьил,
 Мураддин цуьк пуч хьанва,
 кур хьанва гьугьуьл.
 Инсанвал хуьз, кьвалаха - гудач ваз
 кьимет,
 Намуслудан суфрадик кумач кье
 рябет!

Савадлувал чирвилер галачирди я,
 Кат-калтугиз, са чара авачирди я.
 Низ шикаят ийида? Нив гва адалат?
 Кьуд патахъай сухулмиш жезва
 адават.
 Гьикьван агьур хиялри гатайтлани
 кьил,
 Жагьидач са улам ваз, гьуьргьуь
 хьанва чил.
 Безирганрин гьилевай пул хьанва
 дуьнья,
 Савух гарар пелевай зул хьанва
 дуьнья.
 Пул авайди варлу жез, кесибар -
 юхсул,
 Аватнава кьиметдай инсанвилин
 тул,
 Кьуллугь гвайди итим я, гвачирди
 я лук,
 Акьул гвайди етим я, акатна кьурк.

Са вахтара шаирдиз авай тир
 кьимет,
 Гила гьамни саил я, акъатнавай мет.
 Эй, дуьнья, куьз вун икьван хьанва
 эйбежер?
 Гьикьван дердер эх ийин, эх ийиз
 тежер?

Муьгь

Агдада вацлу ийизва гьургьур,
 Сад сада кьванер акъазва агьур,
 Вацал алай муьгь тухванва селди,
 Дериндай гьайиф чьугвазва элди:

"Дуьньяда гьикьван чклизва
 муьквер!
 Гьикьван гагда чаз кьели хьуй
 рекер?!"
 Ацукьна кьванцел, япаваз гургьур,
 За кьалияндай акьудзава гум".

Цавара ава булутар кьалин,
 Рехи чларар хьиз зи Лезги чилин.
 Вун вуч фад рехи хьана, зи Ватан?!
 Ви бахтунал мус хкведатла чан?

Агдадихъай кьер кьуна, кьезва
 циф,
 Булутрикай куьз жезва чилел ийиф?
 Зи туьнт тембекдин гумади ширин
 Хьуьвуна дердер тирдалай дерин.

Гару алудна булутар юмшагь,
 Акуна яргдай заз зи Шалбуз дагь,
 Заз акл хьана, ам рахайди хьиз зав:
 "Зи гьиле ава, чан хва, чилни цав.

Эгер вафалу хьайитла вун заз,
 За вердишда вун уьмуьрда экв таз!
 Кьамир садрани ажузвал хиве,
 Гьатайтлани вун агьзурра кьеле!"

Хтана риклиз умудрин ишигь:
 Эхцигна кланда вацал цийи муьгь.

Кьванатлани...

Кьванатлани зи кьилел
 Харар-тлурфанар,
 Квадарнач за и чилел
 Гьахьлу мизанар.
 Кьайи кьванер мес хьайи
 Вахтар хьана заз.

Зал ажални кьез хьайи
 Йикьар хьана заз.
 Уьмуьрдикай кьазамат
 Хьайи члав хьана,
 За чьугур кьван гьазават
 Гена кав хьана.
 Зун акъатна завалрай,
 Зидвилерай туьнт.
 Экъечна зун даркалрай,
 Акьурна кьве кьуьнт!
 Куьз лагьайтла рикле зи
 Лезгивал авай.
 Захь Лезгистан - уьлкве зи,
 Михьивал авай.
 Захь зи халкьдин твар авай,
 Пак тарих авай,
 Кьиле тухур кар авай,
 Лезги руьгь авай.
 Диде-чилини ял авай
 Зи кьве жигерда.
 Захь зи лезги члал авай
 Вилик эвердай.
 Гьа ивирар гумай кьван
 Сагь жеда зи чан,
 Лезги иви кумай кьван
 Жеда чахь Ватан!

* * *
 Кьвале газни экв тахьайла,
 Гьазуриг хуьрек тахьайла,
 Катдай маса тивек тахьайла,
 Садакай куьмек тахьайла,
 Низ хьлагьда? Гьикл хуьда кьил?
 Цав кьакьан я, кьели я чил.
 Вири яшда хьана дугьри,
 Куьзуь кьилихь женни угьри?
 Тек са намусдилай гьейри,
 Авачирла маса кири,
 Низ гьарайда? Низ кьведа ван?
 Чил кьели я, цав я кьакьан...

Текдаказ

Зун текдаказ авай кьвале,
 Сефилвили тухуз зегьле.
 Агатдайла ахвар живи,
 Рак гатай ван хьана кьели.
 Гьарай-эвер кьилел алаз,
 Бедрягдаказ, кефи куьк яз,
 Пайда хьана багьа дустар.
 Стхавилин гьар сад устлар.
 Лагьана заз: "Де им, дуст кас,
 Вуч хабар я акьалтун пас?
 Ксудай вахтар амай туш!
 Ксайдаз бахтар амай туш!
 Наз-няметар гьанва чна,
 Ваз шуьрбетар гьанва чна!
 Кьарагь садра, юзун акат,
 Рюмкаяр гьваш сифте фад-фад!"
 Ширин межлис дуьзмиш хьана,
 Зи пашманвал пузмиш хьана.
 Суьгьбетар чи гурлу хьана,
 Гьуьрметар чи нурлу хьана.
 Четин юкьуз вафалу дуст
 Жагьай касдин бахт жедач суст.
 Зи дустарин гьуьрмет-хатур
 Хуьз алакьдай зун я са тур!

Насигьат

Намус, таьсиб хуьх на багьри
 миллетдин,
 Кьадир чир хуьх жува чьугур
 зегьметдин.
 Кутаз хуьх вун алакьдай пай
 жувалай,
 Санлай жуван вири халкьдин
 девлетдик.
 Салам-калам ая гьвечли-члехидаз,
 Гьуьрмет ая жувандазни гьейридаз.
 Вуна авур жумартвални хьсанвал
 Чешне хьурай сад-кьведаз ваь,
 виридаз.
 Жуван риклив агуд мийир саилвал,
 Табни гьилле, мискьивални
 пехилвал.
 Инсанвилин дережаяр хкажа,
 Хас тежервал уьмуьрда ваз
 сефилвал.
 Муграгь Салахъ дуьнья акур
 инсан я,
 Йисар гзаф, амма гьугьуьл кьубан я.
 Гьилни, рикни ахьа тирдав гьамиша
 Бахт агакьда, руьгь амуькда
 жаван яз.

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Са дустуниз

Вишералди газетар
 Ийиз жеда гьилелай.
 Гьар акурдан тарифар
 Алудзавач риклелай.

Районда гьич амач са
 Тариф тавур идара.
 Чи газетрин гьар чина
 Адан жеда макъала.

Дустарик кутаз рехне,
 Вичин тариф ийида.
 Са шумуд (йи)кьара кьвале,
 Клан хьайила, кьаткида.

Тлал галачир начагьвал
 Мукьвал-мукьвал галуькьиз,
 Гьакл ятлани газетрал,
 Макъалаяр жед михьиз.

Виниз туштлан кьел-кхьин,
 Ам кхьинрин устлар я.
 Ацьуриг газетдин чин,
 Гузвайди са хабар я.

Цлалцлаларда кхьинар,
 Рандадик квай тахта хьиз.
 Макъалайрал масдан твар
 Акурла пис жез вичиз.

Твар виридаз сейли я,
 Лезги члалан газетрай.
 Вич халисан зили я,
 Масдаз хийир тагудай.

Фагьумайла и

дуьньяда

Фагьумайла и дуьньяда,
 Пул авайди хан хьана хьи.
 Акьул вичихь авай кесиб,
 Агьайриг душман хьана хьи.

Виже физмач санал ви гаф,
 Кьаз алахьда вун ялтагдай.
 Дуьнья сад я, халкьар - гзаф,
 Яд хьиз физвай са булагдай.

Рахаз жезмач дуьз гаф санал,
 Куьчбанар пайда хьана.
 Кье дуьньяда гьатнава кьал,
 Алверчиар савда хьана.

Фагьум ая, гьар са инсан,
 Дуьзвилини чарх элкьвенава.
 Фикир ая эхир жуван,
 Вучиз дуьнья ишезава?

Инсанвиллиз амач гьуьрмет,
 Тарачиар хьана кьиле.
 Кесиб халкьдиз гузмач кьимет,
 Вири кьуна чпин гьиле.

Фагьумайла и дуьньяда,
 Са гьахь-дуван хьайиди туш.
 Чараралди ийиз савда,
 Са гаф садран гайиди туш.

Ичкибазриз

Юкьуз-ийфиз хьваз эрекьар,
 Жемир куьн ахмакь, жегьилар.
 Фикир ая пакад йикьан,
 Эрекьдикай жеда душман.
 Сивикай кьез спиртдин ни,
 Чулав хьана чинавай (и)ви.
 Вилляй (а)ватиз халкьдин вилик,
 Кумукьдач куьн хуьруьк, кьвалик.
 Куьне тагуз члехидаз яб,
 Гьар камуниз ийимир таб.
 Йифен кьулар, види - куьне,
 Мус хьурай куь акьул кьиле.
 Самиш тийиз члехи-гьвечли,
 Сивяй (а)кьудиз гафар харчи.
 Халкьд арада вун аквазмач,
 Кьуни-кьунши вав рахазмач.
 Хийирдин кар текьвез гьилляй,
 Чьуру гафар рахаз сивяй.
 Халкьар вакай хьана икрагь,
 Я ахмакь, мус хьуй вун ислягь.
 Кьацу агьу хьана дарман,
 Ви жигерар кумир акьван.
 Зи гафар ваз кьведа герек,
 Эгер ятла халис эркек.

Халуярни хтулар

Алаш-булаш хьанва кье,
 Гьуьрмет-хатур аквазмач.
 Гьардан хьанва тур гьиле,
 Я члехибур рахазмач.

Халуяринни хтуларин
 Гьуьрмет амач арада.
 Чулав хьанвай чьуруйрин,
 Гьатна вири савдада.

Герек кьезва халуяр,
 Чеб кьлевера акьлайла.
 Агалда кьвалин раklar,
 Затл гваз кьвализ хтайла.

Папар жеда члехибур,
 Вах-стхаяр агуддай.
 Чарадай кьаз халудбур,
 Фитнейралди кьакьуддай.

Са вяеда халу тир,
 Чпиз герек атайла.
 Ахпа жеда абур чир,
 Крар члеме гьатайла.

Чьур хьайила дердияр,
 Халу тадиз аквада.
 Туьквейла чпин крар,
 Ахпа вакай дакьвада.

Чин ачухдиз рахада,
 Рикле фикир чьуруд тваз.
 Чпин крар туьквейла,
 Чин кьалурдач ада ваз.

Герек кьведач халуяр,
 Жибинда пул хьайила.
 Кьан хьийидач халуд твар,
 Кланик машин хьайила.

Лаура ЭЮБОВА

Стха завай кьакьатна

Экуь дуьнья хьанва мичли,
 Гьугьуьл - сефил, рикл я ичли,
 Пашман хьанва хизан вири,
 Стха завай кьакьатна.

Кими жезвач вилин накьвар,
 Гьикл эхда за и залан пар?
 Лувар хана, рикл хьана тлар,
 Стха завай кьакьатна.

Гьиле ава стхад шикил,
 Зи дерт жезвач клусни кьезил,
 И дуьньядихь галамаз вил,
 Стха завай кьакьатна.

Стхадин твар ала мецел,
 Ам галачиз тек я чилел,
 Экуь кьастар авай рикле,
 Стха завай кьакьатна.

Аллагьди ваз гурай рагьмет,
 Кьисмет хьурай ваз пак женнет,
 Рикле хуьда за ви суьрет,
 Стха завай кьакьатна.

С.-А.АБДУРАШИДОВ

Гатфариз

Гатфар, вуна уяхарда
 Лежбер чилер цун патал.
 Чубанарни кьвачел жеда,
 Хипер-келер хуьн патал.

Хьуьтлуьн мекьер, хьуьтлуьн аяз,
 Кьакьудда и гатфари.
 Кьурай чилляй акьудиз кьаз,
 Абулейсан марфари.

Гатфар мублагь атайла чаз,
 Бегьер гуда чилери.
 Магьсулривни лепедаваз,
 Ян гуз тада гарари.

Гатфари хьиз тьебиат мад
 Ни ийида гьуьлуьшан?
 Ви гьуьрчегвал, ви хуррамвал
 Акурди жеч перишан.

Гатфар тариф тавур инсан
 Хьанач жеда чилерал.
 Кьару я чун дагьларавай
 Лезгистандин хуьрерал.

Абдул АШУРАГЪАЕВ

Тегьуьн

Йиса шумудра чьугваз на чал кьил,
 Ваз маса кьайгьу амачни, тегьуьн?
 Дергесни гва вав, гьалкьа галай
 цил -

Дуьзгьун майишат авачни, тегьуьн?
 Кьекьверар хьиз акл хуьрера
 кьекьвез,

Лалакьдай кьуна, рахадач ви мез.
 Жагьизвачни ваз ви кардин эвез?
 Желбдай ферли затл авачни,
 тегьуьн?

Са фагьум ая, ая са хиял.
 Куьз аквадач ваз кьуьзуьди, аял?
 Ви гьебейра на куьз хуьзва завал?
 Маса авсият авачни, тегьуьн?

Кьилер тларда на халкьарин михьиз,
 Туьтуьнал гьалкьа элкьуьрда
 кьевиз.

Гьазур жеда вун чагьаяр рекьиз
 Незирлу аят авачни, тегьуьн?
 Гагь "грипп" лугьуз, "коронавирус",
 Вун чи чандилай алатдатла мус?
 Цлал кьуна куй вун акьатай тапус!
 Хийирлу ният авачни, тегьуьн?

Икрагь я вакай кье дуьньядин эл.
 Чизвани ваз вун машгуьл ятла
 квел?!

Тухуз таз гьар кьуз халкьдив
 сурун мел,
 Ваз ажал-вафат авачни, тегьуьн?

Бурк кьуна хьтин эцямияр крчар.
 Эхир твада за ви кьилелай члар.
 Фикирда кьванни ажалдин чарчар
 Ийидай баят, авачни, тегьуьн?

Майудин АБДУЛЛАЕВ

* * *

Риклик чьуру хиялар кваз,
 Вичив алчах амалар гваз,
 Вири рекер терс аквадай
 Са кас гьалтна зал са члавуз!

Гаф лагьайла, гьарай ийиз,
 Хкаждай кьил вичин виниз,
 Дуьзенадив рахан тийиз,
 Са кас гьалтна зал са члавуз.

Чидач адаз мукьва-кьили,
 Чун акурла жезва дили,
 Чапхунзава а кьве гьили,
 Са кас гьалтна зал са члавуз.

Кьекьведайла ам а тегьер,
 На лугьуди, кас я сердер,
 Чилляй физва шавлард кикер,
 Са кас гьалтна зал са члавуз.

Беневша МЕГЪТИЕВА

Гатфар

Чилерал мад цийи гатфар атана,
 Цуьквер, пешер дуьньядиз икл хтана,
 Билбил рахар вахт я азиз багьлара,
 Кьвахьнава, яраб вун гьи дагьлара.

ПРИПЕВ:

Беневшадин рикл хьуьреда,
 Ахварайни акурла вун.
 Гьайиф чьугваз рикл ишеда,
 Хиялрайни тахкурла вун.

Зун ава кье рекье Замзам булахдин,
 Члагай партал алуькна ваз

Вун гуьзетиз цийи кьилляй
 элкьвенва,

Цувад йиса авай хьиз,
 рикл куькьвенва.

Кьекьвезва зун жуваз тагай
 бахтарихь,

Квадарай за, зарбдиз фейи
 вахтарихь.

Цуькведай заз ярдин суьрет
 аквазва,
 Ам зи хура гатфар хьана амазма.

Мергьяматлувал Жегьил депутат кьерехда акъвазнавач

Муракаб макъамда кьени, хъсан крар кылизи акъудзавай жу-март ва масадан дердиккай хабар къадай ксарикай чав саки гьар юкьуз хабарар агакъзава.

Вичи гьакни мергьяматлувилин серенжемар кыле тухузвай чи ватангьли, "Адалатлу Россия" партиядин векил, Махачкъала шегьердин Кирован райондин патай РД-дин Халкъдин Собранидин депутат **Марат АЛИЯРОВ** кьени четин шартлара кумекдин игтияж авай ксарин гьил къазва. Коронавирус гегеншдиз чукун тавунин мураддалди инсанри чпи-чеб чара авунин шартлар малумарай сифте йикъарилай эгечина, ада эменнидалди тимил таъмин тир хизанриз, дяведин ветеранриз ва игтияж авай дагъустанвийриз алакьдайвал кумекар гузва. Кылди къачуртла, и йикъара ада хей-

лин махачкъалавийриз недай хъвадай суьрсатар пайна.

Депутатди кьейд авурвал, мергьяматлувилин тебдирар, духтурин меслятрал амал авуналди,

ада Махачкъала шегьердин Кирован райондин администрациядихъ галаз санал тешкилзава. Иштиракчийри чпин арада лазим тир мензил хуьзва, чинал медицинадин махсус маскар, гьилерал элжекар алукузава, антисептиккайни менфят къачузва.

Чаз аквазвайвал, умуьрдин четин гьалара авай ватандашриз кумек гунин барадай М.Алиярова халисан чешне къалурзава.

"Чун садра кыле тухвай серенжемдал нукьтла эцигна акъвазнавач. Чна карантиндин вири муддатда игтияж авай хизанриз чарасуз тир суьрсетрин патахъай кумек гун кьетнава. Вирус чукунин хаталувал авай макъамра сада-садаз кумек гун, духтурини пешекаррин меслятрихъ яб акалун гзаф важиблу я", - лугъузва депутатди.

Чи ватангьлияр - гьар сана

Гележег яратмишзавай пешедин сагьиб

Хайи чиливай яргъаз акъатнавай чи ватангьлийрин арада духтурар, алимар, художникар, карчи-яр ва маса пешекарар тимил авач. Гьа са вахтунда виридалайни баркаллу ва важиблу пешедин сагьибарни рикелай алудна виже къведач. Ихтилат, гьелбетда, муаллим-виликай физва. Цийи несилдиз чирвилерни тербия гузвайбур, абурук инсанвилини, ахлакълувилин хъсан ерияр кутазвайбурни муаллимар я.

Баку шегьердин мектебрикай сана гзаф йисара гьакьсагьвилелди урус члаланни литературадин тарсар гузвай **Некьият Мевлановна НУРИЕВА** кваллахдин тежриба авай, пешедал рикл алай муаллимрикай сад я. Ам 1969-йисуз Мегьарамдхуьруьн Советский хуьре члехи хизанда дидедиз хъана. Адахъ вад вахни са стха ава. 1975-йисуз сифте классдиз камар къачур Н.Нуриевади мектеб анжах хъсан кьиметралди акъалтларна. Мектеб куьтягъай 1986-йисуз ам ДГПИ-дик филологиядин факультетдик экечина.

Вичиз хуш тир пешедай 1991-йисуз агалкьунралди вуз куьтягъайдалай кьулухъ ам Мегьарамд-

хуьруьн райондин Храр-Уба хуьруьн мектебдиз муаллимвиле ракъурна. Са йисан кьене коллективдин, аялрин диде-бубайрин патайни гьуьрмет къазанмишна, 1992-йисуз эвлениш хъайидалай кьулухъ къисметди Баку шегьердиз акъудна. Амма рикл алай кваллахдивай кьерех хъанач, гьасятда шегьердин 2-нумрадин мектебда кваллах давамарна ва кьенин йикъалди ана 5-11-классриз тарсар гузва.

Ам мектебдин вини дережадин муаллим, урус члаланни литературадин методист я. Ада чирвилер гайи учениккай лайихлу ксар хкатнава. Алай вахтунда ам 11-классдин руководитель я. Малумарайвал, мектебдин 11-классда кьелзавай 25 аялдикай пуд лезги я.

"Муаллим савадлуди, гьамиша вичин чирвилер гегеншарунихъ гелкъвенвайди, медениди, милайимди хъун герек я. Чна мектебда кьелдай девирда муаллим пак инсан яз, акъалтзавай несилдикай жемиятдин лайихлу векилар гьазурзавай важиблу пешекар яз гьисабдай. Гьелбетда, исятда муаллимвиле пешедиз масакла килигзаватлани, муаллим вири девирра чешнелу, гьар садан умуьрда гел тазвай инсан яз амукъзава", - лугъузва Некьият Мевлановнади.

Ада вичин хайи хуьруьхъ галазни датлана алакьаяр хуьзва, гьар тлатилрин вахтунда багърийрал кыл чулгуззава.

Лугъудайвал, муаллимвал - им гележег яратмишзавайбурун пеше я. Къуй и пешедин иесийрихъ агалкьунар ва шадвилер хуьрай!

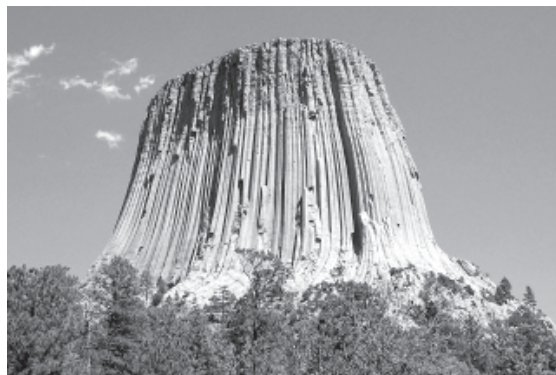
Квез чидани?

"Шейтандин минара"

Шикилдай аквазвайди тьебиатди арадал гьанвай зурба имарат я. Тажуб жедай делил ам я хьби, "Шейтандин минара" твар акъалтнавай и гьечли дагъ дьузенлух чкадал ала, адан къваларив са гьихьтин ятлани дагълар, тепеяр гвач. Ам вичин квалубдин, яни тьукьур хъунин жигьетдайни фикир желбдайди я.

Ам США-дин Вайоминг штатдин мулкара авай Белл-Фурш вацун дерада ава. "Девилс-Тауэр" - им адан ингилс твар я. США-да ам "милли монумент" яз гьисабзавай сад лагъай объект я.

Ам арадал атуникай гьеле тамам делилар малум туш. Википедиядин энциклопедияда кьейднавайвал, 265 метрдин къакъанвал авай "Шейтандин минара" Чилин деринрай цранвай магма винел акъатуниди, вулкандин жуьреда арадал атана. Винел акъатайла, ругуд мурз алай жуьреда тикдиз акъвазна, кьели хъана.

Санлай адан майдан 5,45 квадратдин километрдикай ибарат я. Ам гьуьлуьн дережадиллай 1558 метрдин къакъанда ава.

Дагъдал "Шейтандин минара" твар акъалтунихъни вичин себеб авачиз туш. А мулкара яшамис хъайи къадим девиррин тайифайри ихътин затл анжах шейтанди арадал гъун мумкин яз гьисабзавай.

Дуьньяда

Чалайни аслу я

Дуьнья коронавирусди кьарсурнавай макъамра инсанри чпи чеб чара авунин, яни халкъдин гегенш кьатаривай яргъа хъунин серенжемар иллаки важиблу яз гьисабзава.

Россиядин здравоохраненидин кылин эпидемиолог Н.Брикоди малумарайвал, ватандашри жува жува чара авунин гьаларал герек тирвал амал тавуниди, и жигьетдай къайдаяр чураи дьушуйшар гзаф хъуниди уьлкведа коронавирус акатайбурун къадар артух жез гатлунна. Аквазвайвал, алай вахтунда тегъуьндин герекат явашарунин месэла инсанрилай чпелай аслу я.

"ТАСС" чешмедди хабар гайивал, идалай вилик Брикоди коронавирус кьуд метрдин мензилдани инсандикай инсандик акатзавайдакай ихтилатна. И мензилдикай вирус садакай масадак акалунин гьалар ахтармишзавай Китайдин алмирини ихтилатна.

Тегъуьнди гьеле агъавалзама

Видеоконференциядин саягъда кыле фейи Евразиядин экономикадин кылин советдин саммитдал РФ-дин Президент В.Путина малумарайвал, коронавирусдин цийи тегъуьн чукунин гьалар уьлкведа гьеле куклушдив агакънавач. Идакай "ТАСС" чешмедди хабар гузва.

"Чна санитариядинни эпидемиологиядин гьалар дикъетдикай хкудзавач, вирусдин вилик пад кьунин жигьетдай чарасуз тебдирар ва маса мярекатар кыле тухузва", - лагъана Россиядин регьберди. Ада гьакни кьейд авурвал, цийи вирус чукунин еришар зайифарун патал гзаф регионра инсанри жемиятдивай чпи чеб чара авунин къайдаяр кардик кутунва. Президентдин гафаралди, гереквал атайтла, уьлкведин ватандашар патал оборонадин министрстводин госпиталарни ишлемишда.

Идалай вилик, 13-апрелдиз, В.Путина Россияда коронавирусдихъ галаз алакьалу гьалар хъсан тушир патахъ дегиш жезвайдакай лагъанай. Ада губернаторри медицинадин идараяр начагьбур къабулуниз гьазурун герек тирди лагъана.

15-апрелдин нянин вахтунин делилралди, Россияда 24490 касдик коронавирус акатнава, абурукай 1986 кас сагъар хъувунва ва 198 кас кьенва.

Эхиримжи делилралди, санлай къачурла, дуьньяда 1999628 касдик акатнава вирус, 500996 - сагъар хъувунва, 128011 - кьенва. Коронавирусди уьлквейрикай виридалайни гзаф США-дин агъалияр кьенва.

Тагъкимарна

Телекоммуникациядин тешкилатри мобильный алакьайрин кьиметар хжаж хъуникай россиявийр тагъкимарна. Идакай "Коммерсантъ" чешмедди кхъизва.

2019-йисан эхирда кьиметар 10 процентдин хжаж хъун мумкин яз гьисабзавайтла, гила абур 15 процентдин хжаж жедайди малумарнава. Кьиметар хжаж хъунин кылин себеб уьлкведин экономикадин гьалар коронавирусди пис гьалдал гъунихъ галаз алакьалу ийизва. Кьейдзавайвал, операторривай юкьван ва гьечли бизнесдин тешкилатрин патай хейлин муьштерияр къакъатна, идахъ галаз алакьалу яз провайдеррин дахутни тимил хъанва.

Умуьр яргъи авуникай

США-дин Стэнфорддин медицинадин мектебдин алмир физи-ческий упражненияр риклин жукумар гуьнгьуна хтунин ва инсандин умуьр яргъи авунин карда гзаф хийирлу яз гьисабзава. Ихътин фикирдал абур лабораториядин киферал кыле тухвай ахтармишунрин нетижайрилай кьулухъ атана. Пешекар алмирин макъала "Nature Metabolism" твар алай машгур журналда чапнава.

Упражненири анжах кьуьзуь гьайванриз таъсирнава, и кар алмир жукумрин клеткаяр жегьил хъхъунин делилдихъ галаз алакьалу ийизва. Кьейдзавайвал, ахтармишунар кыле тухвай вахтунда пешекарри 20 ва 3-4 варз хъанвай кифер ишлемишнава.

Таъсирлу серенжемар

Китайдин духтурри Россияди коронавирусдихъ галаз тухузвай женгинин гьерекатриз члехи кьимет гана. Идакай «Новости» РИА-ди малумарна.

Китайдин медицинадин вини дережадин пешекаррин десте-дин векил, азаррин ва профилактикадин жигьетдай гуьзчивал тухунин центрадин регьбер Ван Кайлиди кьейд авурвал, Россиядин гьукуматди ва Москвадин гьукумдарри коронавирус чукунин вилик пад кьунин карда вахтунда ва таъсирлу серенжемар къабулнава. Ада алава хъувурвал, уьлкведин СМИ-дин такъатрини лазим тир къайдада кваллах кыле тухузва.

Кьейд ийин, и йикъара, 11-апрелдиз, Китайди Россиядиз COVID-19 вирусдихъ галаз алакьалу яз медицинадин рекъай агъалийри кумек гун патал цуд пешекардикай ибарат десте ракъурна.

Такъатар ахъайдач

США-дин президент Д. Трамп малумарайвал, Вашингтонди вири дуьньядин здравоохраненидин тешкилатдиз пулдин такъатар гун акъвазарзава. Адан фикир «Новости» РИА-ди раижна.

Америкадин регьбердин гафаралди, ВОЗ-ди лазим тир информация вахтунда агакъарнавач. Идалайни гьейри, ада кьейд авурвал, тешкилатди дуьньядин жемият гьакьикъатдикай хабардар авунач. "Коронавирус чукунин ва адас таъсир авунин карда авур гьалатлар ахтармишдалди, чна ВОЗ-диз ахъайзавай такъатар акъвазарда", - лагъана Трамп.

Чин гьазурайди - Кругьли ФЕРЗАЛИЕВ

понеделник, 20 апреля

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке»
09.30 Х/ф «Самолет летит в Россию» 16+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».
09.30 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.05 «По дела м несовершеннолетних». (16+).
08.05 «Давай разведемся!» (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.20 Х/ф «Опекун». (12+).
09.40 Х/ф «Двенадцать чудес». (12+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.35 Д/ф «Легенды госбезопасности. Исхак Ахмедов. Мистер «Резидент». (16+).

вторник, 21 апреля

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке»
09.30 Х/ф «Почтальон всегда звонит дважды» 16+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги». (16+).
07.10 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).
08.45 Х/ф «Не могу сказать "прощай"». (12+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.20 Специальный репортаж «Факт!»
09.20 Т/с «Позывной "Стая"».

среда, 22 апреля

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке 12+
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке»
09.30 Х/ф «Почтальон всегда звонит дважды» 16+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги». (16+).
07.20 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 «Доктор И...» (16+).
08.40 Х/ф «Неоконченная повесть».

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.35 Специальный репортаж «Экспедиция» (16+).

четверг, 23 апреля

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на даргинском языке 12+
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «С миру по нитке»
09.30 Х/ф «Мое последнее танго» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».
10.55 «Жить здорово!» (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкы» (на даргинском)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
05.00 «Утро России».

НТВ

05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги». (16+).
07.15 «По делам несовершеннолетних». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение».
08.10 Х/ф «Испрошенному верить». (12+).

ЗВЕЗДА

06.00 «Сегодня утром».
08.00 Новости дня.
08.25, 10.05 Т/с «Позывной "Стая" 2». «Охота на миллиард». (16+).

пятница, 24 апреля

РГВК
06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.25 «Доброе утро».
09.55 «Модный приговор».

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Лалаан» (на рутульском языке)
14.30,20.45 Вести-Дагестан
09.30 «Утро России».

НТВ
05.10 Т/с «Москва. Три вокзала». (16+).
06.00 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).

суббота, 25 апреля

РГВК
07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+

ПЕРВЫЙ
06.00 «Доброе утро. Суббота».
09.00 «Умницы и умники». (12+).

РОССИЯ 1
08.40 Местное время.
11.20 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». Суббота.

НТВ
05.40 «ЧП. Расследование».
06.05 Х/ф «Я шагою по Москве».
07.25 «Смотр».
08.00 «Сегодня».

воскресенье, 26 апреля

РГВК
07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 Т/с «Ангел-хранитель».
06.00,10.00 Новости.
06.10 Т/с «Ангел-хранитель».

РОССИЯ 1
04.30 Х/ф «Другой берег».
06.15 Х/ф «Напрасная жертва». (12+).

НТВ
05.30 Д/ф «Атомные люди 2». (16+).
06.20 «Центральное телевидение». (16+).

КУЛЬТУРА 20 по 26 АПРЕЛЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.35 «Другие Романовы».

СРЕДА
06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.35 «Другие Романовы».

ЧЕТВЕРГ
06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.35 «Другие Романовы».

ПЯТНИЦА
06.30 Письма из провинции.
07.00 Легенды мирового кино.
07.35 «Другие Романовы».

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиятамаша

ВТОРНИК
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «Актуально».

СРЕДА
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Встречи в студии.

ЧЕТВЕРГ
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Время и молодежь.

Программа гъзаурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

Спорт

Къуй жегъилрин мурад къилиз акъатрай!

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Хъсан крарик къил кутазвай, иллаки алай четин аямда хийр хкатдай, аферин ва баркалла къведай крарал машгул тир жегъилар майдангиз экъечуни чак руьгъ кутазва, пакадин йикъахъ инанмишвал авайди тестикъарзава. И мукъвара заз ахътин жегъилрин дестедихъ галаз таниш жедай мумкинвал хъана. Самур Саидов, Муслим Рамазанов, Ильяс Абасов, Рафик Къурбанов, Тагъир Саидов, Саидагъмед Абасов, Расим Мирзеагъев - Мегъарамдхурун райондин Билбил хуьрун Къазмайрин жегъилар. Чир хъайивал, абурухъ хуьре футболдин члур (мини-поле) эцигдай мурад фадлай, чеб аял чавалай авай, гила абуру и кардик къил кутунва.

Чна инлай виликни хабар гайивал, алай вахтунда РД-дин экономикадин ва мулкар вилик тухунин министерствода "Чкайрилай теклифар" ("Местные инициативы") твар алай программа уьмуьрдиз кечирмишун гиле кунва. И проектдин макъсад чкайрин администрацияриз ва агъалириз и ва я маса тал алай месэляяр гялуни карда куьмекар гун я. Программада иштиракун патал са къадар документар гъазурун ва са жерге шартлар къилиз акъудун лазим я. И крар жегъ-

илри, за винидихъ лагъанвайвал, къилиз акъуднава. Амма документрихъ галаз сад хъиз (программада и пунктни къалурнава), проект къилиз акъудзавай хуьрун агъалири са тайин къадар такъатар къватлун (софинансирование) лазим я. Жегъилри тешкиллувили комитет арадал гъанва. Пул къватлунин къвалахдив эгечнава.

- Футбол къугъвадай алай аямдин (тебии тушир члур алай) майдан эцигун патал документар къватлунин къвалах хуьрун ва райондин муниципалитетрихъ галаз санал къилиз акъудзава. Чан сагърай и карда чаз куьмек гузвай вирибурун, - суьгъбетзава Самур Саидова.

- Санлай къачурла, туклуьриз кланзавай футболдин майдандин къимет тахминан 2 миллиондив агакъзава. Чи хуьрухъ ахътин такъатар авач. Республикада къилиз акъудзавай госпрограммадик хабар хъайила, чун адакай менфят къачудай фикирдал атана. Чун умудлу я, жемятдин куьмекдалди ва чалишмишвилералди чалай вилик эцигнавай макъсад ва аял вахтарилар рикле авай мурад къилиз акъудиз алакьда. Футболдал иллаки рик алай жегъилрин хуьр тир чина вижевай майдан туклуьриз жеда, - лава хъийизва жегъилри.

Мензил рекъе авайда атлуда, лугъузва буьбайрин мисалда. Чун къеветлай инанмиш я, жегъилрилай чпи къил кутунвай къени кар къилиз акъудиз алакьда.

Къвалерай экъечлмир!

Чи мухбир

Дагъустандин физический культурадин ва спортдин министрдин заместитель, боксдай Олимпиададин чемпион Гъайдарбек ГЪАЙДАРБЕКОВА садакай масадак акатдай коронавирсдин азардиз акси яз государстводи къабулнавай серенжемрал амал авуниз, дагъустанвийриз къвалерай экъечл тавуниз эвер гузва:

"Гуьрметлу дагъустанвийяр!
Къенин юкъуз чи вилик четин, агъур итгийан ква. Коронавирсдин азарди саки вири

дуйнъя кунва. Чи уьлкведин къилевай ксари садакай масадак акатдай залан азардин вилик пад кун патал лазим тир вири серенжемар къабулнава ва и кар давамарзава. Дагъустан Республикадани, вири уьлкведа хъиз, физкультурадинни спортдин мярекатар, сборар, чирвилерин идарайра тарсар (ва иклмад) къиле тухун акъазарнава. Акъажунар тешкилуни, абур къиле тухунин къвалахни тайин тушир вахтарал вегъенва.

За и четин вахтунда виридаз сабурулувал хуьниз ва къабулнавай серенжемирив жавабдарвилелди эгечлуниз эвер гузва. Къеветлай тлабзавайди анжах сад я: лазимвал авачиз къвалерай экъечл тавун, куь ва багърийрин сагъламвал хаталувили кутун тавун. Мадни, гъар сада жуван мишвиал хуьх, хусуи гигиенадин къайдайрал къеветлай амал ая!"

Вахт гъавайда пучзавач

Вири дуйнъяда алай вахтунда арадал атанвай гъалар фикирда къуналди, Россиядин хъянавай командайрик акатнавай Дагъустандин спортсменри чпин вахт менфятлудаказ акъудзава, къвалера тренировкаяр къиле тухузва. Абурун арада паратхэвондодай Европада ва дуйнъядин чемпионатрин гъалибчияр ва призёра Зайнутдин Атаев,

Алиасгъаб Рамазанов, Мухтар Кумаев ва чи лезги руш Севил Абдулова ава.

Къвалерай къежел экъечл тавунин, къвалера тренировкаяр къиле тухунин везифа абурун вилик эцигнавайди (ва амайбурузни къвалерай къежел экъечл тавуниз эвер гузвайди) паратхэ-

квондодай Россиядин хъянавай командадин къилин тренер Мегъамед Абдулаев я.

Исламдин эдебар ва ахлакъар

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин рекъай алим

(Эвел - 6-7, 9-12, 14-15-нумрайра)

Жуван нефсинихъ галаз женг тухун. Гъар са мусурман касдиз вичин виридалай пис ва къеви душман нефс тирди, ам писвилехъ гзаф ян гудайди, хийирлу крарикай катдайди, члур крар эмирдайди тирди чир хъана кланда. Къуръанда лагъанва: (12-сура, 53-аят, мана): "...Гъакъикъатда, нефсини писвал гзаф эмирзавайди я, анжах, зи Раббиди (вичиз) регъимлувал авурди квачиз. Гъакъикъатда, зи Рабби - гзаф багъишламишдайди, гзаф регъимлуудий!"

И кар чир хъайила, мусурман кас вичин нефсинихъ галаз дяве тухуз, ам хъсан крар авунал желб ийиз ва пис крар авуникай акъазариз алахъна кланда. И кар себеб яз ам Аллагъдин патай гуьрмет ва разивал къеветдай ксарикай жеда. Адаз им диндар ксарин рехъ ва гъакъикъи муьминрин гъал тирди чир жеда ва гъавилляй ам абурун гелеваз, абурулай чешне къачуз вилик фида. Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хуьрай вичиз) йифди къвачер дакъвадалди тагъажуд клар авуна. Адавай (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хуьрай вичиз) и кардик хабар къурла, ада (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хуьрай вичиз) лагъанва: "Бес, заз кланзавачни, зун гзаф шукур ийидай Бенде хъана?" Гъикъван зурба женг члугун я им вичин нефсинихъ галаз!

Абу-Дардаъ (Аллагъ рази хуьрай вичелай) сагъабийди лагъанва: "Эгер луд шей авачиртла, заз и дуньядал са юкъузни яшамиш жез кландачир: Аллагъдин рекъе цихъ къанихвал эх авун (сив хуьз), йифен къулариз Аллагъдиз сажда авун ва рахадайла, хъсан емишар хъядайвал, къени гафар хъязвай инсанрихъ галаз ацукъун".

Умар (Аллагъ рази хуьрай вичелай) халифади рагъдандин капл жемятдихъ галаз ийиз геж хъайила вичиз айиб авуна. И кар себеб яз ада чехи са чил (адан къимет 200 виш агъзур диргъам тир) садакъа яз гана.

Али (Аллагъ рази хуьрай вичелай) халифади лагъанва: "Инсанри чеб азарлур яз гъисабзавай, амма гъакъикъатда азарлу тушир инсанриз Аллагъди регъим авурай. (Абур ихътин гъалда чпин нефсерихъ галаз женг тухудайла (ибадатар ийиз, къадагъа авунвай краривай къерех жез ва иклмад) галат жезвайвилляй авай). Бязи диндар ксари акъван ибадатар ийизвай хъи, эгер абуруз са касди "пака Къияматдин югъ я" я лагъанайтлани, абурувай чпин ибадатрин къадар артухариз жедачир". И гафарай малум жезвайвал, диндар ксари ийизвай ибадатрин къадар акъван чехи тир хъи, алава ибадатар мад амачир. Яни абуру гъар юкъуз авай къван вири ибадатар къилиз акъудзавай.

Маса инсанрихъ (диде-бубадихъ, веледрихъ, вах-стхадихъ, гуьлуьхъ-папахъ, мукъва-къилирихъ, къунширихъ, мусурманрихъ, кафиррихъ ва гъакни гъайванрихъ) галаз эдебар.

1. Диде-бубадихъ галаз эдебар: Гъар са мусурман вичин диде-бубадихъ веледдин гъакъиндай еке ихтиярар авайдахъ ва абуруз гуьрмет авун, муьтлуьгъ хъун, хъсанвал авун, абурун чалаз тамашун важиблу тирдахъ инанмиш я. Диде-бубади велед чехи авун, тербия гун, уьмуьрдин шегъредал акъудун патал гзаф зегъ-

метар члугъазва. Гъавилляй гъар са кас вичин диде-бубадиз шукур ва хъсанвилер авуниз мажбур я. Неинки са абуру члугунвай зегъметар себеб яз, гъакни и кар Аллагъ-Таалади важиблу авунвайвилляй. Аллагъди диде-бубадиз муьтлуьгъ хъун, абуруз гуьрмет ва хъсанвал авун эмирнава ва и кар Аллагъди Вичин гъакъиндай важиблу тир кардихъ галаз санал къалурнава.

Аллагъ-Таалади лагъанва: (17-сура, 23,24-аятар, мана): "Ва эмирнава ви Раббиди куьне садазни ибадат тавун са Вичелай гъейри, ва (эмирнава) диде-бубадиз хъсанвал авун. Эгер абурукай сад ва я къведни ви патав къуьзуьвилев агакъайтла, (гъич) лугъумир (вуна) абуруз (къведаз) "уф (эгъ)!" Ва гъараймир (вуна) абуруз (къведаз), ва лагъ (вуна) абуруз (къведаз) хуш (хъуьтуьл) гафар (гуьурметдивди рахух)" - (23). "Ва агъуза (вуна жуван) умунвили лув" абурун (къведани) вилик регъимлуваллиз (абуруз), ва лагъ: "Рабби! Регъим ая абуруз (къведаз), абуру зун аял чавалай (сабур ва регъим авуна) тербияламишайвилляй" - (24).

Гъадисда Пайгъамбарди (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хуьрай вичиз) лагъанва: "Хабар гудани за кез чехи гунагърикая виридалайни чехибурукай?" Абуру лагъанва: "Эхъ, хабар це, я Аллагъдин Расул!". Ада лагъанва: "Аллагъдиз шерик гъун ва диде-бубадиз яб тагун (муьтлуьгъ тахъун)". И вахтунда Пайгъамбар (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хуьрай вичиз) къуьнт яна агалт хъанвай ва ада дуьздиз ацукъна, давамарна: "Эхъ! Ва табдин гаф лугъун, ва табдин шагъидвалун. Эхъ! Ва табдин гаф лугъун, ва табдин шагъидвалун... Ада и гафар Абу-Бакрат сагъабийди вичикди "къиснайтла ам" лугъудалди тикрарна..." (Бухарий).

И гъадисда чехи гунагърикая лугъудайла "гукъукъ-аль-валидаини" (диде-бубадиз яб тагун, муьтлуьгъ тахъун) къалурун патал "туклун" мана авай гаф къейднава. Алимри гъисабзавайвал, виридалайни гъевечи "яб тагун" диде-бубадиз, абуру, месела, "уф!" гаф лугъун я. И кардай къевезвай гунагъ шариатдин къанунралди диде-буба туклунин гунагъдиз барабар я. Гъавилляй чун вири мукъаят хъана кланда!

Са гъадисда лагъанва: Ансаррикая са агъаб атана хабар кунва: "Я, Аллагъдин Расул! Диде-буба къведни къейдалай къулухъ завай абуруз гуьрмет, хъсанвал ийиз жедай са кар къванни авани?! Ада (къуй Аллагъдин патай салават ва саламар хуьрай вичиз) лагъанва: "Эхъ! Къуд кар: абуруз къведазни дуьа авун, къведазни астагъфир авун, абурун икърар къилиз акъудун ва абурун къведан дуьстариз гуьрмет авун, абурулай къевезвай мукъва-къиливиллин алакъаяр хуьн. Абуру къейдалай къулухъ гъа ибур я амайбуру абуруз къведазни гуьрмет ийидай крарикай" (Абу-Давуд).

Играми газет къелзавайбуру! Диде-бубади лугъузвай вири эмирриз яб гана кланда. Абуру эцигъзавай къадагъайрикай вири крар яргъаз хъун герек я. Анжах са дуьшуьшда абуру лагъай гафунал, къалурай рекъел амал тийидай ихтияр ава: эгер абуру гунагъ къевезвай кар авун буйругъзаватла. Вучиз лагъайтла гъадисда лагъанва: "Муьтлуьгъ хъун авач са махлуькдизни (халкънавай затлуни) -Халикъдиз асивализ".

(КъатI ама)

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакъадин ва массовый коммуникациярин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪБИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+78722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪБИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникациярин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалар редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур эл-
къвена вахъувач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делилрин дуьзвили ва керчек-
вили патлахъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахъана - 17.00

Газет "Издательство" "Лотос"

ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,

Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6432

Илишандик квай материалар

гъакъидихъ чапзавайбуру я.

Икъван яшар хъанвайбуру келдари

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты

"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Кетин дагъ

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Лезгистандин дагъларин гуь-
зел тлебиатдин къетен лишарри-
кай сад тир Кетин дагъ, дуьнья-
дин 7 аламатдикай сад яз гъи-
сабзавай Египетда авай Хеопсан
пирамидадиз (дуьз лагъайтла,
пирамида вич чи гъайбатлу дагъ-
диз) ухшар я.

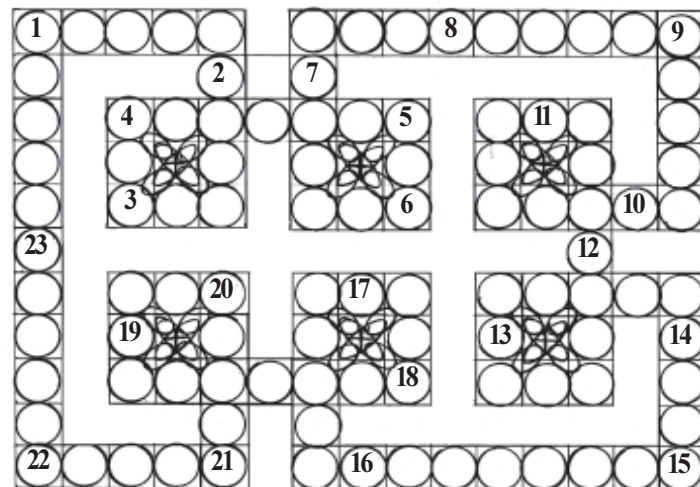
Юсиф Саркарова янавай Кетин дагъдин шикил - "Варз квай пейзаж" 35AWARDS (2019-йис) ва "EliteAward" (2020-йис) фото-конкурсри къабулна, адаз хъсан къимет, махсус диплом ганва. Сесер гунин нетижайрай акваз-

вайвал, автордин къвалах кон-
курсдин виридалайни хъсан ши-
килрик акатнава.

Конкурсда 99 уьлкведай ва
778 шегъердай 2022 касди иш-
тиракна. Абуру, санлай къачур-
ла, конкурсдиз 5316 шикил рекъе
туна. Жюри: Александр Трашин
(Россия), Savenok Alex (Изра-
иль), Юницын Алексей (Россия).
Чи гъевескар бажарагълу эко-
лог, ватанперес, шикилчи ва рай-
ондин "Цийи дуьнья" газетдин
мухбир Юсиф Саркароваз и агал-
къун чна риклин сидкъидай му-
баракзава. Чи мурад яратми-
шунрин рекъе адахъ мадни еке
агалкъунар хъун я.

Чайнворд

Туькьурайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

1. Саврух, къати гар. 2. Такланвал. 3. Цуькьуьн. 4. Юкъван образо-
вание гузвай келдай чка. 5. ...-бине. 6. Картадал чекмедиз ухшар
авай гъукумат. 7. Минет. 8. Запас. 9. Нек ацадай цурун къаб. 10.
Гуьрчег лувар квай гъашарат. 11. Шуькьуь, яцлу тушир. 12. Жиржир-
ма. 13. Вири къвалахар ийидай куьмекчи. 14. Гъиле авай михви пул.
15. Къванер гъалчна къин. 16. Шуьткъвей, агаж хъайи хамунин инсан.
17. Яргъандиз ва я парталдиз раб ягъун. 18. Гзаф рахадайди, къакъ-
рачи. 19. Авай гъалдай экъечлуни чара, мумкинвал. 20. Клекрен яру
куклушар. 21. Балкларин нехир. 22. Чекмечидин чехи раб. 23. Музы-
кадин алат.

Ким хъуьрезва

Фазила АБАСОВА

Я-я-яргъи паб

XX асирдин 50-60-йисар...
Хуьрера шиклар ягъун лап са
еке алакъун яз гъисабзавай.
Вири хуьрера шикилчияр ава-
ни авачир. Йиса са 2 сеферда
хуьрериз абур паталай атана
акъатдай. Са сеферда шикилчи-
ди са дишегълидиз вичин шикил
вахкайла, адай гъарай акъатна.

- В-у-у-у! И зи шикил вуна

икъван уюнсуз вучиз акъудна?
Шикилчиди, са къве камунин
къулухъ фена, дишегълидал
гъил яргъи авуна, лагъана.

- Вун ваз са сеферда хъайт-
тани гуьзгъудай килигайди яни?

Ваз за са я-я-яргъи папан шикил
гъик акъудна кланзава? Вун, ви-
ри папар хъиз, адетдинди тиртла,
тлавус къуш хъиз акъатдай. Ина
зи вуч тахсир ава?

"Къазун хъанвай" юбка

Модаяр... Пагъ, гъар юкъуз
са фасон акъатда. Виликдай
дишегълири цен авай булуш-
каяр алуькзавайтла, гила килиг...
Модельериз дар, аклай юбкай-
риз къац авун меслят акуна. Заз
чиз, и кардизни вичин юн, къадар
хъун герек я. Амма са бязибу-
ру къац тегъерсуз виниз акъуд-
зава.

Ингъе цийи свас са вижевай
къац авай юбкани алаз апаян ви-
ликай инихъай-анихъ, анихъай
инихъ физ хъана. Апаян ягъай
вил юбкадин атланвай къацла
акъуна, адай гъарай акъатна.

- Я свас, я свас! Беябур
хъана, къулухъай ви юбка къа-
зун хъанва!.. Масадбуруз аква-
далди, тадиз кашаб хъайитани
хъиягъ...

Нумрадиз шиир Чехи Гъалибвилини - 75 йис

Дяведин гъалибчийриз

Майил ЭФЕНДИЕВ

Душманар вагъши дибдай авур куклар,	Дуьньядиз малум Гъалибвилини югъ
Чехи Гъалибвилини лишанлу сувар	Квез мубаракрай, квез мубаракрай!
Къевезвай къаршидиз акатна лувар,	Чи жегъилриз куьн я зурба чешне,
Квез мубаракрай, квез мубаракрай!	Марифатдинни игитвилини чешме,
Гитлеран къушунар сад амачиз гатай,	Гзаф метлеб авай сувар я има, Квез мубаракрай,
Чаз муштулухдин хабар гваз хтай,	квез мубаракрай!
Гатфарин гуьлуьшан и 9-Май Квез мубаракрай,	Гъалибвилини либасар алуьклиз тандал,
квез мубаракрай!	Шабагъри нур гуз, экъечл майдандал,
Риклин сидкъидай квез я и сагълуьгъ,	Уьткъемвилини сувар гзаф дамахдал
Акъудай къилиз Ватандин буйругъ,	Квез мубаракрай, квез мубаракрай!

Камаллу келимаяр

Гъарун АГАЦАРСКИЙ

Маракълу келимаяр къхинал машгъул Гъарун Агацарскийдин ярат-
мишунар интернетдани машгъур я. Адан афоризмаяр дуьньядин
маса чларизни таржума авунва. Ам камаллу келимайрикой иба-
рат "Акълудин хенжел" ктабдин автор я. Агъадихъ чна адан кели-
майрикой бязибур келзавайбурун фикирдизни гъизва.

- ✓ Гъамиша са жувакай фикирдайдахъ халис юлдаш жедач.
- ✓ Эркекда эркевал гадариз башламишайла, дишегълиди ди-
шегъливал гадариз башламишда.
- ✓ Зегъметди инсандиз фу гуда, кагъулвили инсан вич неда.
- ✓ Ахмакъдихъ галаз ахмакъ хъана кландач, амма ягъсуз-
дахъ галаз ягъсуз хъана кланда. Туьнтдахъ галаз туьнт хъун
мажбур туш, амма хъсандахъ галаз хъсан хъун мажбур я.
- ✓ Зирек чандихъ зирек фикирарни жеда.
- ✓ Яшлу вахтунда ахмакъ хъунни алчахвал я, жегъил вах-
тунда - руьгъдиз ажуз хъунни.
- ✓ Гъар хъсан къуршахар къадай кас сифте пис къуршахар
къадайди тир.
- ✓ Хъсанвиллиз садани акъван къимет гудач, хъсан инсанди
хъиз.
- ✓ Уьткъем хъана, арабир кланик акатун хъсан я, ажуз хъа-
на гъамиша кланик хъунилай.
- ✓ Гъевечли къалмакъалдикай катзавайда чехи къалмакъал
битмишзава.
- ✓ Са гъалибвили - лувар кутада, гзаф гъалибвилери - кста-
харда. Са кумуькунни (магълубвили) - тарс гуда, гзаф кумуькун-
ри - телеф ийида.
- ✓ Халкъдихъ жанавурур тахъайла, къуьрер артмиш жеда.
- ✓ Жуваз гъуьрмет тийизвайдаз масабурни гъуьрметдач.
- ✓ Суьруьдин къил цегъ ятлани, ам къиле тухузвайди чу-
бан я.

"ЛГ"-дин 15-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: 5. Суваб. 6. Сулак. 7. Цагъам. 9. Булах. 10. Лезет. 12. Жигет.
15. Чичек. 16. Кенеп. 17. Тагъма. 18. Къерех.
ТИК ЦАРАРА: 1. Кулак. 2. Марал. 3. Магъут. 4. Буран. 8. Мелик. 9. Безек. 11.
Низам. 12. Жерме. 13. Тереп. 14. Клеретл.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди РД-дин лайихлу муаллим, зегъметдин ветеран, чехи хизандин къил, милли культурадин, литературадин, спортдин лайихлу дестекрикой сад яз хъайи
Назир Межидович МЕГЪАМЕДОВ
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз уьмуьрдин юлдаш На-
талья Велиметовнадиз, хизандиз, вири багърийриз башсагълуьгъ-
вал гузва.

"Лезги газетдин" редакция-
дин коллективди езне
**Къайтмаз Уружевич
ГЪАЖИЕВ**
рагъметдиз финихъ галаз ала-
къалу яз Азаев Жабираз, рагъ-
метлудан хизандиз, мукъва-къи-
лийриз башсагълуьгъвал гузва.

Махачкъалада яшамиш
жезвай Аслановрин ва Ибра-
гъимоврин хизанри хпеживи
Рамазан Хидирнебиевич
рагъметдиз финихъ галаз ала-
къалу яз уьмуьрдин юлдаш
Саядаз ва вири багърийриз
башсагълуьгъвал гузва.

Ахъегъ райондин ЦРБ-дин коллективди Мурсалов Митгъади-
наз уьмуьрдин юлдаш
ЖУЛЬЕТА
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълуьгъвал гузва.